

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi
Erzincan Law Review

Cilt/Vol: 25 Sayı/No: 1 Haziran/June 2021

Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme

Contract in Favour of Third Party

Öğr. Gör. Özge ÖZTÜRK*

ÖZ

Nisbilik prensibi gereği, kural olarak sözleşmeler sadece ilgili sözleşmenin tarafları arasında hüküm ve sonuçlarını doğurmaktadırlar. Hukuk'ta 'kural olarak..' diye başlanan cümleleri takiben genellikle buna ilişkin istisnalardan da bahsedilir. Çalışmamızın konusunu oluşturan üçüncü kişi yararına sözleşme de tıpkı bu şekilde nisbilik prensibine getirilmiş olan istisnalardan birini teşkil etmekle, bu ilişkide alacaklı, ifanın kendisine değil de, borç ilişkisi dışında kalan bir üçüncü kişiye yapılmasını istemektedir.

Borç ilişkisine dâhil edilen üçüncü kişinin, borcun ifa edilmesini talep hakkı yönünden, bu sözleşme türü "eksik" ve "tam" üçüncü kişi yararına sözleşme olarak nitelendirilmektedir. Çalışmamızda, sözleşmenin nisbiligi ilkesi açıklanarak bunun sonuçları üzerinde durulmuş; üçüncü kişi yararına sözleşmenin niteliği ve kurulmasına ilişkin esasları ile, vaadettiren, vaadeden ve üçüncü kişi (lehdar) arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışma-

* İstanbul Aydın Üniversitesi Adalet Meslek Yüksek Okulu, Hukuk Bölümü, Adalet Programı.

E-posta: ozgeozturk8@aydin.edu.tr. ORCID: 0000-0002-6257-1488.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Geliş Tarihi: 17.08.2021 / **Makale Kabul Tarihi:** 09.11.2021.

Atf: Özge Öztürk, "Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme", EBYÜ-HFD, C. 25, S. 1, Haziran 2021, (165-210).

nın sonunda, üçüncü kişi yararına sözleşmenin, alacağın devri, temsil, havale gibi bazı hukuki kurumlarla karşılaştırılması suretiyle farklılıklarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nisbilik ilkesi, Üçüncü kişi yararına sözleşme, Eksik Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme, Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme, Vaadettiren, Vaadeden, Lehdar.

ABSTRACT

In accordance with the principle of proportionality, as a rule, contracts only create provisions and consequences between the parties of the relevant contract. After the sentences that begin as 'as a rule..' in law, exceptions are usually mentioned. Contract in favour of third party, which is the subject of this study, constitute one of the exceptions brought to the principle of proportionality in this way and in this relationship, the creditor does not want the performance to be made to him/herself, but to a third party outside the debt relationship.

In terms of the right of the third party included in this debt relationship to demand the performance of the debt, this type of contract can be considered as "incomplete" and "full" contract for the benefit of the third party. The subject of this study is to explain the principles of the nature and establishment of contract for the benefit of third party, by explaining the principle of relativity of the contract and by emphasizing the results, and to reveal the relationship between the promisser, the promittent and the third party. At the end of the study, it has been tried to reveal the differences of contract for the benefit of third party by comparing it with some legal institutions such as assignment of receivables, legal representation, remittance.

Keywords: Principle of Relativity, Contract in Favour of Third Party, Contract in Full Favour of Third Party, Promittent, Promisser, Beneficiary.

GİRİŞ

Roma-Pandekt Hukuku'nun en çok etkisi altında bulunan Borçlar Kanunu, tıpkı Medeni Kanun gibi İsviçre Borçlar Kanunu'nun tercümesi ile büyük ölçüde kaynak kanun korunarak iktibas edilmiş olup borç ilişkileri bakımından nisbilik prensibini esas almıştır. Buna göre, borç ilişkisinden doğan haklar ve borçlar kural olarak ancak o ilişki içerisindeki taraflar arasında (inter partes) hüküm ve sonuçlarını doğururlar. Bu kural, Roma Hukuku zamanlarından bu yana uygulanarak Türk-İsviçre hukukları ve

diğer birçok hukuk sistemlerinde sözleşmeler hukukunun genel prensibini ifade etmektedir. Bu kuraldan yola çıkılarak rahatlıkla ifade edilebilir ki sözleşmenin tarafları, o sözleşmeye taraf olmayan biri aleyhine sonuç doğuracak bir yükümlülük kararlaştıramayacaklardır. Bunun doğal sonucu olarak da borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi dolayısıyla üçüncü kişilerden tazminat talebinde bulunulamaz ve yine üçüncü kişiler sözleşme hükümlerine dayanarak sözleşmeden doğan borcun ihlali nedeniyle gördükleri zararların tazminini talep hakkına da sahip değildirler. Nisbilik prensibi gereği, sözleşmeden kaynaklanan borcun ihlali dolayısıyla zarar gören üçüncü kişiler haksız fiil hükümlerine başvurabileceklerdir. Zira Borçlar Kanunu, sözleşmesel sorumluluğa ancak ve ancak sözleşmenin taraflarını tabi tutmuştur. Alman Hukuku, borçlunun sözleşmeden doğan borcunu ihlali ile tesadüfen üçüncü kişinin zarar görmesi halinde zarar gören ile tazminat talep hakkına sahip olan kişinin aynı kişi olmaması hallerinde uygulanacak olan üçüncü şahsın zararını tazmin kurumunu geliştirmiştir.

Ancak sözleşmeye aykırılık hükümlerinin, korunan hukuki varlıklar, kusurun ispatı, yardımcı şahsın verdiği zarar gibi birçok bakımdan zarar göreni haksız fiil hükümlerine nazaran daha etkin korumaya elverişli yapısı sebebiyle nisbilik prensibi ve kanunun öngördüğü sözleşmesel sorumluluk ile haksız fiil sorumluluğu ayrımı aşılmaya çalışılarak culpa in contrahendo, akdin müspet ihlali ve üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme kurumlarının ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

Alacaklı ile borçlu arasında mevcut borç ilişkisinin üçüncü kişiler açısından hüküm doğurmayacağı ile kastedilen borç konusu edimin münhasıran alacaklı tarafından ve yine münhasıran borçludan talep edilebilmesi olup, bu kural bir borç ilişkisinin hiçbir zaman üçüncü kişileri etkilemeyeceği yahut üçüncü kişilerin hiçbir şekilde bahsi geçen borç ilişkisi üzerinde etkili olamayacakları şeklinde anlaşılabilir.

Üçüncü kişi yararına sözleşmelerde borç ilişkisi yine alacaklı ve borçlu yararına kurulmakla birlikte, alacaklı, ifanın kendisine değil de borç ilişkisi dışında kalan bir üçüncü kişiye yapılmasını istemektedir. Bu aşamada, üçüncü kişi yararına sözleşme tipi, üçüncü kişinin borcun ifa edilmesini talep hakkı olup olmaması bakımından ‘eksik üçüncü kişi yararına sözleşme’ ile ‘tam üçüncü kişi yararına sözleşme’ türleri olarak ikiye ayrılmaktadır.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu md. 129’un (818 sayılı Borçlar Kanunu md. 111, başkası lehine şart) üçüncü kişi yararına sözleşme başlıklı düzenlemesine göre, “*kendi adına sözleşme yapan kişi sözleşmeye üçüncü*

kişi yararına bir edim yükümlülüğü koydurmuşsa, edimin üçüncü kişiye ifa edilmesini isteyebilir.” (f. 1).

“Üçüncü kişi veya üçüncü kişiye halef olanlar da, tarafların amacına veya örf ve âdete uygun düştüğü takdirde edimin ifasını isteyebilirler. Bu durumda, üçüncü kişi veya ona halef olanlar bu hakkı kullanmak istediklerini borçluya bildirdikten sonra, alacaklı borçluyu ibra edemeyeceği gibi, borcun nitelik ve kapsamını da değiştiremez.” (f. 2).

TBK md.130 ‘da ise ‘*Başkasını çalıştıran kişi, çalıştırdığı kişiye karşı hukuki sorumluluğunu güvence altına almak üzere sigorta yaptırmışsa, sigortadan doğan haklar doğrudan doğruya çalışana ait olur.*’ ifadesiyle özel bir düzenleme yapılmıştır.

Görüldüğü üzere, TBK 129. madde üçüncü kişi yararına sözleşmeler hakkında genel prensipler ortaya konmakta iken TBK 130. maddede ise sorumluluk sigortalarına ilişkin özel düzenlemeler getirilmiştir. Üçüncü kişi yararına sözleşmenin uygulamadaki en yaygın örneği kanunda özel olarak düzenlenmiş bulunan sigorta sözleşmeleri olsa da uygulamada bunun haricinde de çeşitli görünümleri bulunur. Hatta boşanma protokolünde, nafaka dışında da üçüncü kişi yararına hükümler bulunabilir ki Yargıtay, boşanma protokolünde, müşterek çocuklar adına taşınmaz satın alınması yahut taşınmazın mülkiyetinin çocuklara devrine ilişkin yapılan anlaşmaları da üçüncü kişi yararına sözleşme olduğu görüşündedir.¹

Hukuki tarihsel süreç içerisinde Roma Hukuku’nda üçüncü kişi yararına sözleşme müessesesinin kısıtlı uygulama alanı ve yüzyıllara yayılan gelişim sürecinin farklı ülke hukukları arasındaki etkileşimi neticesinde günümüzdeki formuna ulaşmış olup, üçüncü kişi yararına sözleşmeler üç köşeli hukuki ilişkiler içerisinde artık önemli bir yere sahiptirler.

Nisbilik ilkesi ile sözleşme serbestisi ilkesi iç içe ilkeler olup üçüncü kişiyi yararlandırma amaçlı ortaya çıkan bu üç köşeli ilişki de Türk –İsviçre ve Alman sözleşmeler hukukunun temel ilkelerinden olan nisbiliğin istisnasını oluşturmaktadır.

¹ Yarg. 2. HD., 28.1.2014, 2013/7253-1551; Yarg. 14. HD., 4647/3762, 6.4.2015; Yarg. 8. HD., E. 2019/1601, K. 2021/2350, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T. 4. 10. 2021.

I. SÖZLEŞMELERİN NİSBİLİĞİ VE ÜÇÜNCÜ KİŞİ YARARINA SÖZLEŞME

A. Genel Olarak Sözleşmelerde Nisbilik İlkesi

Sözleşmenin etkisi prensip olarak o sözleşmenin tarafları ile sınırlı olup Roma Hukuku'nda *res inter alios acta aliis neque prodest* olarak ifade edilen bu kural sözleşmenin tarafları dışında yabancı olan üçüncü şahıslar yararına bir hak doğmasını önlüyordu.² Borcun doğumu için bir *iuris vinculum* (hukuki bağ) gerekli olduğundan ve bu bağın sadece bağlananlar için etkili olduğu kabul edildiğinden Roma Hukuku'nda bir sözleşmenin üçüncü kişiler hakkında hüküm ve sonuç doğurmasının yanında sözleşmenin üçüncü kişinin yararını amaçlaması da yasak olup bu yasak da *res inter alios acta* kuralının özel bir şekli ve tamamlayıcısı durumundaki *alteri stipulari nemo potest* vecizesi ile ifade edilirdi.³ Bununla sözleşmenin alacaklısı, sözleşmeden doğan alacağını yalnızca sözleşmenin borçlusuna karşı ileri sürebileceğinden, sözleşmeye taraf olmayan kişiler aleyhine borç meydana getirmek de mümkün değildir. Buna üçüncü kişi zararına (aleyhine) sözleşme yasağı denir.⁴

Sözleşmenin nisbiliği ilkesi Borçlar Hukuku'nda kural olarak sadece o ilişki çerçevesinde taraflar arası hüküm doğuran genel bir ilke olmakla birlikte Türk Ticaret Kanunu md. 1191/ f. 3⁵ ve 1257. md /f. 3⁶'de olduğu

² Şener **Akyol**, Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, 2. Bası, Vedat Kitapçılık Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 2008, s. 1.

³ **Akyol**, s. 1-2.

⁴ Yavuz Can **Aslan**, Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme, 1. Bası, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2020, s. 5.

⁵ 13.01.2011 tarih ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu md. 1191/f. 3 “*Taşıyanın kanunen kendisine yüklenmeyen bir borç veya yükümlülüğü üstlenmesi veya tanınan bir haktan vazgeçmesi sonucunu doğuran özel anlaşmalar, açık ve yazılı onayı olmadıkça, fiili taşıyan hakkında hüküm ifade etmez; fakat, bu hususta yapılmış olan özel bir anlaşma fiili taşıyanın onayı olmasa da taşıyanı bağlamaya devam eder.*” RG. 27846, 14.02.2011.

⁶ 13.01.2011 tarih ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu md. 1257/f. 3 “*Taşıyanın, kanunen kendisine yükletilmeyen bir borç veya yükümlülüğü üstlenmesi veya ona tanınan bir haktan vazgeçmesi sonucunu doğuran özel anlaşmalar, açık ve yazılı bir kabul olmadıkça, fiili taşıyan hakkında hüküm ifade etmez.*” RG. 27846, 14.02.2011.

gibi kimi hallerde⁷ özel olarak düzenlenmiştir.⁸ Hiç kimse tarafı olmadığı bir borç ilişkisinden kaynaklanan alacak hakkının sahibi olamaz zira alacak hakkının sahibi, borç ilişkisine taraf olarak alacaklı sıfatını haiz olan kimsedir.⁹

Nisbilik ilkesi sözleşme serbestisi ilkesi ile iç içe olup sözleşme serbestisi ilkesinin pozitif ve negatif olmak üzere iki görünümünden bahsedebiliriz.¹⁰ Bu iki görünüm de kişilere kendi sözleşmesel ilişkilerini serbestçe belirleme imkânı verirken bunu farklı araçlarla yerine getirmektedirler. İlkenin pozitif görünümü, kişilere istedikleri kişilerle istedikleri içerikte sözleşmeler kurup bu sözleşmeleri diledikleri gibi değiştirme ve sona erdirebilme imkânını vermekte olup negatif görünümde ise, kişilerin sözleşme kurmaya zorlanamamalarını ifade etmektedir.¹¹

Borç ilişkilerinden doğan alacak hakkı, aynı haklarla kişilik haklarının aksine hukuki niteliği itibariyle nisbi bir haktır.¹² Alacak, bir edimi yerine getirmeye mecbur olan borçlunun şahsına karşı bir haktır.¹³ Alacaklıya borç ilişkisinin sağladığı bu hak; gerek borçlunun şahsı, gerek borçlunun edim fiili ve gerekse edim konusu şey üzerinde bir iktidar sağlamakla olup alacaklı Anayasa'da kaynağını bulan temel eşitlik ve özgürlük kavramlarına aykırı biçimde borçlunun şahsı üzerinde iktidar kazanmış değildir ve borçlu üzerinde doğrudan doğruya kuvvet kullanarak onu edimini ifaya zorlayamaz.¹⁴ Dolayısıyla, üçüncü kişiler borç ilişkisi ile ilke olarak borç

⁷ Mutlu **Diñç**, Türk Ticaret Kanunu (Gerekçeli-Karşılaştırmalı), 12. Bası, Seçkin Yayınları, Ankara 2017, s. 953.

⁸ **Diñç**, s. 999.

⁹ Gediz **Kocabaş**, Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmede Yararlananın Edimi Ret Hakkı, 1. Bası, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Cevdet Yavuz'a Armağan Özel Sayısı), C. 22, İstanbul 2016, s. 1798.

¹⁰ Aysen **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme, 1. Bası, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2020, s. 7.

¹¹ **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi, s. 7.

¹² Fikret **Eren**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2020, s. 19.

¹³ Andreas von **Tuhr**, Borçlar Hukuku Cilt 1, 1. Bası, Olgaç Matbaası, Ankara 1983, s. 9.

¹⁴ Necip **Kocayusufpaşaoğlu**, Borçlar Hukuku Genel Bölüm 1. Cilt, 4. Basıdan 7. Tıpkı Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2017, s. 15-16.

altına girmedikleri ve bir hak kazanmadıkları için bu hakkın onlara karşı ileri sürülmesi istisnai haller dışında söz konusu olmaz.¹⁵

B. Nisbilik İlkesinin Sonuçları

1. Alacak Hakkının Sadece Borçluya Karşı İleri Sürülebilmesi

Borçlar Hukukuna hâkim olan en önemli ilkelerden biri borç ilişkilerinin nisbiliği ilkesi olup sözleşmenin tarafları, sözleşme ilişkisine katılmayan üçüncü kişiyi herhangi bir borç ilişkisinin borçlusu durumuna getiremezler.¹⁶ Borç ilişkisinden doğan alacak hakları kural olarak, sadece borç ilişkisinin diğer tarafına karşı ileri sürülebilen haklar olduklarından borç ilişkisinin tarafı olmayan üçüncü kişilere karşı, alacak hakkı ileri sürülemeyeceği gibi, borç ilişkisinin tarafı olmayan üçüncü kişiler de borç ilişkisine dayanarak, borçluya karşı bir hak talebinde bulunamazlar. Sözleşmede taraflar dışında, üçüncü bir kişiye karşı alacak talebinde bulunulması, alacak hakkının nisbiliği ilkesine aykırı olduğu için bu tür talepler, usul hukukunda ise, husumet ehliyeti yokluğu nedeniyle davanın reddi sebepleri arasında sayılmıştır.¹⁷

2. Alacak Hakkının Sadece Borçlu Tarafından İhlal Edilebilmesi

Borç ilişkisinde, alacaklının edimin yerine getirilmesini sadece borçludan isteyebilmesi nedeniyle alacaklının hakkı nisbi hak niteliğinde olup borç ilişkisinden doğan bu hakkın nisbi oluşu, onu mutlak haklardan kapsam olarak farklılaştırır.¹⁸ Mutlak haklar sahibi tarafından herkese karşı ileri sürülüp herkesçe ihlal edilebilir nitelikte iken nisbi haklar sadece ilişkinin tarafları arasında ileri sürülebilmektedir.

Borç ilişkisinden doğan alacak hakkının ikinci önemli özelliği, alacak hakkının sadece borçlu tarafından ihlal edilebilmesidir. Bunun tek istis-

---

¹⁵ Eren, Genel Hükümler, s. 19.

¹⁶ Şebnem Akipek/Erkan Küçükgüngör, Sözleşmeler Rehberi, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2002, s. 35.

¹⁷ İbrahim Aydın, "Borç İlişkisinin Nisbilik Özelliğine Getirilen İstisnalar Işığında İş Hukukunda İşçi-İşveren İlişkilerinin Değerlendirilmesi", Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 2008/1 (16), s. 44.

¹⁸ Doğan Şenyüz, Borçlar Hukuku Genel ve Özel Hükümler, 9. Bası, Ekin Yayınları, Bursa 2018, s. 7.

nası, TBK md. 49/2' de düzenlenmiş bulunan ve sözleşmenin tarafı olmayıp sözleşmenin özellikle alacaklı tarafına bilerek ve ahlaka aykırı bir şekilde zarar vermek isteyen davranışına karşı alacaklının, tazminat davası açabilmesidir. Hâkim gerekirse, tazminat olarak alıcının satın almak istediği malın iadesine veya bu mümkün değilse, para olarak değerine ve bundan doğan zararın tazminine hükmedebilir.¹⁹

3. Alacak Hakkının Borçlu Tarafından İhlalinin Üçüncü Kişilere Hak Talebi İmkânı Vermemesi

Borç ilişkisinin sadece alacaklı ile borçlu arasında bir bağ teşkil etmesi ve üçüncü kişileri etkilememesi borç ilişkisinin nisbi olduğunu ifade eder ki, bu sebeple alacak hakkının nisbi hak olduğundan bahsedilir.²⁰ Borçlu, borcunu mutlaka edimi almaya yetkili alacaklının şahsına veya onun yetkili temsilcisine ifa edecek olup, alacak hakkının borçlu tarafından yerine getirilmemesi halinde, üçüncü kişiler borç ilişkisinin tarafı olmadıklarından, borçluyla karşı sözleşmeye dayanarak dava açamazlar.²¹

4. Alacak Hakkının Alacaklıya Dolaylı Bir Yetki Vermesi

Alacak hakkı, alacaklının borçludan bir edimi yerine getirmesini talep hakkı olarak tanımlanır ve kural olarak alacak hakkı ihtiva ettiği tüm yetkilerle bir bütündür. Üçüncü kişiye ifayı talep ve kabul yetkisi verilmiş olsa da alacaklı yine alacaklı sıfatını muhafaza ederek edimi bizzat borçludan talep hakkını haizdir.²² Alacak hakkı taahhüt işleminden doğduğunda, alacaklı sadece, borcun konusu olan şeyin kendisine verilmesini isteyebileceği için, borcun konusunun kendisinden önce teslim edilmiş olandan, dava ile talep edebilmesi mümkün değildir. Örneğin; A ile B arasında yapılan satış sözleşmesinde A'nın, malı B'ye malı teslim etmesi gerekirken, C ile anlaşılıp malı C'ye teslim etmesi halinde B'nin, C'ye karşı malın kendisine iadesini isteme hakkı yoktur, zira artık malın mülkiyeti, teslimle C'ye geçmiştir. B, burada sadece mal zamanında kendisine teslim

¹⁹ Aydın, s. 44.

²⁰ Kemal Oğuzman/M. Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-1, 12. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2015, s. 28.

²¹ Rona Serozan, Borçlar Hukuku Genel Bölüm Üçüncü Cilt, 6. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014, s. 31.

²² Şener Akyol, Üçüncü Şahsın İfayı Kendi Adına Talep Yetkisi, 2. Bası, Vedat Yayınları, İstanbul 2007, s. 6.

edilmediği için, A'ya karşı borçlunun temerrüdü hükümlerine dayanarak, talep ve dava hakkını kullanabilir.²³

C. Nisbilik İlkesine Getirilen Bazı İstisnalar

Alacağın, alacaklıya karşı borçluluk rabıtası dâhilinde bulunmayan üçüncü bir kişiye karşı kullanılabilmesi, ancak istisnai bir haldir. Bir alacağın üçüncü kişilere karşı kullanılmasının en mühim hali, sözleşmeden doğan önalım (mukaveleden mütevellit şuf'a), alım (iştirâ), geri alım (vefâ) ve kiranın tapu siciline şerhedilmesidir ki, bu şerh müşteri veya kiracıya o şeyin sonraki müktelebine karşı hakkını muhafaza imkânı verir.²⁴

Nisbilik ilkesi gereğince sadece alacaklı ile borçlu arasında bir bağ kurulması söz konusu olması neticesinde alacaklı alacak hakkını sadece borçluya karşı ileri sürebiliyor olsa da kanun bu ilkeye bazı istisnalar getirmiştir. Tapuya şerh verilen kişisel hakların, şerhten sonraki maliklere karşı da ileri sürülebilmesi veya üçüncü kişi yararına sözleşmenin, lehine sözleşme yapılan üçüncü kişiye de ifayı talep hakkı vermesi, bu istisnaların en önemlilerindedir. Bundan başka kişinin iradesi dışında borç altına girmemesi ilkesinin istisnalarından biri de miras hukukunda ortaya çıkar ki mirasçılar, mirası reddetmedikleri sürece külli halefiyet ilkesi gereğince mirasbırakanın borçlarından sorumlu olurlar.²⁵

Sözleşmenin nisbiligi ilkesinin bazı istisnaları bulunmaktadır ki bunları üçüncü kişilerin borç ilişkisine etkili olduğu haller ve borç ilişkisinin üçüncü kişilere etkili olduğu haller olarak ikiye ayırabiliriz. Üçüncü kişilerin borç ilişkisine etkili olduğu hallere, üçüncü kişinin ifasıyla borcun sona ermesi durumu örneklenebilir.²⁶ Üçüncü kişi, kendisine verilen bu yetkiyi kullandığı anda ifa ile alacaklı bakımından da borç sona erecektir. Zira alacak hakkı parçalanmadığı için ifa ile borç tamamen ortadan kalkacak olup eğer alacak üçüncü kişiye verilen yetki ile parçalanmış olsa idi borçlu üçüncü kişiye ifada bulununca alacaklının elinde bazı yetkilerin kalması diğer yandan borçlu, üçüncü kişiye değil de alacaklıya ifada bulununca bu defa üçüncü şahısta bazı yetkilerin kalması gerekirdi.²⁷

²³ **Aydınlı**, s. 46- 47.

²⁴ **Tuhr**, s. 10.

²⁵ **Akıpek/Küçükgüngör**, s. 35.

²⁶ **Aslan**, s. 9.

²⁷ **Akyol**, İfayı Talep Yetkisi, s. 7.

Üçüncü kişilerin borç ilişkisine etki ettiği bir diğer istisnai hal de TBK md. 201’de düzenlenen borca katılma olup, bu sözleşme borca katılan ile alacaklı arasında kurulan, katılanın borçlu ile birlikte alacaktan müteselsilen sorumlu olduğu bir müessesedir.²⁸

II. ÜÇÜNCÜ KİŞİ YARARINA SÖZLEŞMELERİN TARİHSEL GELİŞİMİ HUKUKİ NİTELİĞİ VE KURULMASI

A. Kavram ve Amaç

Bir borç ilişkisi kural olarak sadece tarafları arasında menfaat ilişkisi yaratıp hukuki sonuçlarını doğursa da bazen somut olayda sözleşme taraflarının menfaati kurmuş oldukları bu sözleşme ile bir üçüncü kişiyi edimden yararlandırmayı gerektirebilmektedir.²⁹

Üçüncü kişi yararına sözleşme ilk bakışta, sözleşmenin tarafı olmayan bir kişiyi sözleşmeye dâhil etmemekle birlikte ona sözleşmede önemli bir yer bahşetmesi açısından sözleşme serbestisi ilkesini ihlal etmekte gibi görünse de gerçekte böyle değildir. Zira sözleşme serbestisi sözleşme yaparken, sözleşmenin içeriğini ve tarafını serbestçe belirleme, sözleşmede değişiklik yapma ve onu sona erdirmeyi de bünyesinde barındırmaktadır.³⁰ Üçüncü kişi kavramı, bir hukuki işlemin kurulmasının söz konusu olduğu hallerde, o hukuki işlemin meydana gelmesine katılmayan kişileri ifade etmekte olup, işlemi kuranlar taraf, kurmaya katılmayanlar ‘üçüncü kişi’ dir. Bu noktada işaret edilmesi gerekli husus, üçüncü kişi yararına sözleşmede üçüncü kişinin varlığının zaruri olmasıdır ki üçüncü kişiye sağlanan yarar kavramının açıklanmasına da ihtiyaç vardır. Müşterek hukukta bu konudaki tartışma sona ermiş olsa da terkedilmiş görüş, edimin objektif bir malvarlığı değeri taşıması gerektiği kanaatindeydi. Başlıca temsilcileri Dernburg, Hellwig, Endemann ve Hartman olan bu görüşe göre, istifade yahut tüketime mahsus şeylerin vaadedilmesi bunların kullanma, faydalanma ve satım değerlerinin ekonomik hayatta parayla takdir

²⁸ Gamze **Turan Başara**, “Türk Borçlar Kanunuyla Getirilen Yeni Bir Müessese: Borca Katılma”, AÜHFD, C. 63, S. 2, Y. 2014, s. 421, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/622839>.

²⁹ **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi, s. 5.

³⁰ Dilşah Busra **Kartal**, Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme, Oniki Levha Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2021, s. 7.

edilebilmelerine bağlı bulunup, bu genel edim yaklaşımı üçüncü kişi yararına sözleşmeler için de aynen uygulanmıştır.³¹

Bugün halen değerini korumakta olan diğer uçtaki görüşe göre ise malvarlığı değeri taşımayan bir borç ilişkisinin kurulması mümkün görülmüştür.³² Her iki görüşün ortasında yer alan ve Gierke³³ tarafından savunulan bir diğer görüşte ise edimin ekonomik değeri bulunacaktır fakat bu alacaklının edim üzerinde malvarlığı yararının bulunduğunu göstermez. Eğer üçüncü şahsın yararının bir malvarlığı değeri ihtiva etmesi gerektiği kabul edilirse, üçüncü şahıs yararına belirli saatlerde piyano ile çalışmama taahhüdü mümkün olamayacaktır ki bu görüş Beseler'in Müşterek Hukuka ilişkin eserinde bahsi geçtiği surette Roma Hukukunun sözleşmenin sadece tarafların menfaatine olması kuralını yansıtmıştır. Alman İmparatorluk Mahkemesi'nin borç ilişkisinin muhtevasında malvarlığı değeri bulunmasının zorunlu olmadığı yönündeki çözümü Türk- İsviçre Hukuklarında da aynen kabul edilmiştir. Bir kişinin ona yabancı hukuki işlemlerden hak kazanması uzun bir hukuki evrim sürecinden sonra sisteme entegre edilebilmiş iken üçüncü kişinin borçlu ile alacaklı arasındaki hukuki ilişkiyle borç altına sokulması ise imkansızdır. Üçüncü kişi yararına sözleşmenin muhtevasına ise kanun koyucunun emredici hükümler ile müdahalesi söz konusu değildir. Üçüncü kişinin yararı onun bir yüküm altına sokulması ile daraltılabileceği gibi borçlunun yetkilerinin genişletilmesi suretiyle de sınırlandırılabilir ve borçlunun alacaklıya karşı haiz olduğu sözleşmeden doğan savunmaları üçüncü kişiye karşı da kullanabilmesi kararlaştırılabilir.³⁴

Alman Hukuku'nda üçüncü kişi yararına sözleşmelere ilişkin olarak öğretide bir bölünmüşlük söz konusudur. Bu tip sözleşmelerin kural olarak borçlandırıcı işlemi konu aldığı kabul ediliyor olsa da tasarruf işlemlerinin üçüncü kişi yararına sözleşmenin konusunu oluşturup oluşturmayacağı, Borçlar hukukuna dair tasarruf işlemleri ve aynı tasarruf işlemleri ayırımı ile karakterize edilmektedir. Üçüncü kişi yararına gerçekleşen aynı

31 **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 12.

32 **Crome**, System des Deutschen Bürgerlichen Rechts II, s. 18; **Akyol, Enneccerus/Lehmann**, Schuldverhältnisse, § 1 IV 2; **Stammler**, Das Rechts des Schuldverhältnisse, s. 2; **Staudinger/Weber**, Einl. H. 1, s. 104; **Rgrkommentar**, § 241 vd; **Akyol** s. 13 dn. 48'den naklen.

33 **Gierke**, Deutsches Privatrecht, not. 2; **Akyol**, s. 14 dn. 49'dan naklen.

34 **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 15-16.

tasarruf işlemlerinden kaynaklanabilecek muhtemel belirsizlikler ise aynı haklara hâkim olan prensipler ışığında değerlendirilir ise iki kurumun bağdaşmadıkları düşüncesinden yola çıkanlara göre bu görüş olumsuz neticelenir.³⁵ Ancak aleniyet ilkesine ihtiyaç duyulmayan Borçlar hukukuna dâhil tasarruf işlemlerinde bu sözleşme modeli uygulanabilir görünümde-
dir. Alman İmparatorluk Mahkemesi'nin isabetle ifade ettiği üzere, üçüncü kişi yararına sözleşmenin belli bir tipi olmayıp bütün borçlandırıcı işlemlerle bu yola başvurulabilir.³⁶ Tasarruf işlemleri yönünden öğretideki bölünmüşlük karşısında Alman Yüksek Mahkemeleri yürürlükte olan mevzuat nezdinde tasarruf işlemlerinin üçüncü kişi yararına sözleşmelere konu edilemeyeceği görüşündedir.³⁷ Alman Hukuku'nda Türk – İsviçre hukuklarından farklı olarak teamül (Übung) üçüncü kişinin doğrudan talep hakkı elde edip etmediği konusunda bağımsız bir kriter değil sadece tarafların iradelerinin yorumlanmasında bir araç olarak değerlendirilmelidir.³⁸ Aldığı hediye üzerinden satıcı ile kardeşinin değiştirme hakkını haiz olacağını kararlaştıran alıcının bu işleminde amaç açıkça belli olmakla, kardeş bu sözleşmede doğrudan bir talep hakkı elde eder.³⁹

Yargıtay kararına konu bir olayda da davalı, Denizcilik Bankası ile akdettiği sözleşmede kendi araçlarını kullanarak gemideki malları boşaltmayı taahhüt etmiş, HGK da bu sözleşmenin üçüncü kişi durumundaki mal sahipleri yararına yapılmış olduğunu, afaki iyiniyet (dürüstlük) kurallarının ışığı altında yorumlayarak kararda bahsedilmediği halde taraflar arasındaki ilişkinin amacına uygun düşen bir sonuca varmıştır.⁴⁰

Burada taraflar 818 sayılı BK md. 111/II'deki 'iki tarafın niyetine... tevafuk ettiği takdirde'⁴¹ ve TBK md. 129/II'deki 'tarafların amacına... uygun düştüğü takdirde' ifadelerinden de anlaşılacağı üzere üçüncü kişi yararına sözleşme yaparken tam veya eksik/basit olarak ifade edilen tür-

35 **Kocabaş**, s. 1802.

36 **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 16.

37 **Kocabaş**, s. 1802.

38 **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 21.

39 **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 27.

40 HGK, 7.11.1962, T- 35-41, İlmi ve Kazai İçtihatlar 1963, s. 2081; **Akyol**, Üç. Şah. Yar. Söz., s. 26-27 dn. 17'den naklen.

41 Senai **Olgaç**, Emsal İçtihatlarla Türk Borçlar Kanunu, Olgaç Matbaası, Ankara 1976, s. 513.

lerde bu sözleşmeyi akdedebilirler. Buna göre; vaadettiren alacaklı, borçlusu vaadeden ile kendi adına yaptığı bir sözleşme ile üçüncü kişiye vaat edenden edimin yerine getirilmesini talep hususunda doğrudan bir hak sağlayabilir veya üçüncü kişiye bu tarz bir bağımsız talep hakkı tanımaksızın sadece vaadedeni borçtan kurtarıcı (ibra edici) bir etki ile üçüncü kişiye edimde bulunmaya yetkili kılabilirler.⁴²

Üçüncü kişi yararına sözleşme kurumu, uygulamada görülen üçüncü kişiyi bir sözleşme aracılığıyla edimden yararlandırma ihtiyacının sonucunda ortaya çıkmış olup üçüncü kişi yararına kararlaştırılmış edim, üçüncü kişi yararına sözleşmenin hangi gerekliliğe hizmet ettiğine göre farklılaşabilmektedir.⁴³ Öğretide, üçüncü kişi yararına sözleşmenin hizmet ettiği en önemli pratik ihtiyacın esasen sözleşmesel ilişkilerdeki edim yükümlülüklerinin ifa sürecini kısaltmak olduğu kabul edilmiştir. Böylece üçüncü kişiye bir edim ifa etmekle yükümlü olan vaadettiren, vaadedenden olan alacağının doğrudan ona ifa edilmesini sağlayarak, aynı ifa sürecinin iki kez tekrarlanmasını önlemiş olmakla vaadeden tarafından üçüncü kişiye ifa edilen edim esasında vaadettirenin üçüncü kişiye borçlu olduğu edimdir.⁴⁴ Bu işlevi bakımından TBK md. 195'te düzenlenen borcun iç üstlenilmesi sözleşmesinde borcu üstlenen bu borcu üstlenerek borçluya karşı onu borçtan kurtarmayı taahhüt etmekte olup borçlu da borcu üstlenene karşı kendisini borçtan kurtarması yönünde bir alacak hakkı elde etmekte olduğundan bu yönüyle üçüncü kişi yararına sözleşmenin bir örneğini teşkil eder. Fakat alacaklıya (üçüncü kişiye) kendiliğinden bağımsız bir alacak hakkı sağlamadığından şüphe halinde tam üçüncü kişi yararına sözleşme değil eksik üçüncü kişi yararına sözleşme olduğu kabul edilmesi gerekse dahi tarafların açık yahut örtülü iradeleri iç üstlenme sözleşmesini bir tam üçüncü kişi yararına sözleşme olarak düzenlemek yönünde olabilir.

Bunlardan başka, vaadettiren üçüncü kişiye maddi bir destek sağlamak amacıyla da üçüncü kişi yararına edim kararlaştırabilir ki, bu durum

---

42 Arif Burhanettin **Kocaman**, Yeni Türk Borçlar Kanunu'nun Üçlü İlişkiler Konusundaki Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme, Ankara Barosu Yayınları, Erzurumluoğlu Armağanı, Ankara 2012, s. 535, <http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/2012yayin/2011sonrasikitap/erzurumluoglu-armagani.pdf>.

43 **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi, s. 11.

44 **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi, s. 11-12.

özellikle Aile hukukundan kaynaklanan bakım ve destek yükümlülüklerinden doğarak en tipik şekilde üçüncü kişi yararına hayat sigortası sözleşmeleri ile örneklenebilir. Bu suretle vaadettiren, eşi ve çocukları için sigorta sayesinde güvenceli bir hukuki pozisyon sağlayacak olup, bu tür hukuki ilişkilerin yapısı gereği vaadettirenin değil ancak ölüm olayının gerçekleşmesi ile lehdarın sigorta bedelini talep etmesi mümkündür.⁴⁵

B. Tarihsel Gelişimi

Sözleşmenin nisbiliği ilkesinin Roma Hukuku kaynaklı temelleri, ‘Taraflar arasındaki sözleşme başkalarına ne zarar verir ne de yarar sağlar’ (*Res inter alios acta aliis nec nocet nec prodest*) ilkesi çerçevesinde sözleşmenin tarafı olmayan kişilere yükümlülükler getirmesini ve haklar sağlamasını engellemekte olup yine aynı kurala istinaden Roma Hukuku alacak ve borçlarda halefiyeti tanımayıp bu sonuca ise tecdit (*novatio*) kurumuyla ulaşmaktaydı.⁴⁶

Roma Hukuku’nun genel ilkeleri üçüncü kişi yararına sözleşme kurulmasına müsaade etmemektedir. *Institutiones* ve *Digesta*’da yer alan ‘*alteri stipulari nemo potest*’ kuralı gereğince üçüncü kişi yararına sözleşme yapılamamasının zemininde, ‘kimse başkası adına akit yapamaz, kölenin sahibine ve oğlun babasına akit kurması hariç’⁴⁷ diyerek ve ‘kimse hukuka tabi olmadığı bir kimseye bir şey vermeyi borçlandığı bir sözleşme yapamaz’⁴⁸ hükümleri yatmakta olup köleler ve velayet altındaki çocuklar hariç hiç kimsenin hukuki işlemlerinden bir hak elde edilemeyeceğini ifade eden ‘*per extraneam personam nihil adquire posse*’⁴⁹ kuralı da bu esas destekler niteliktedir. Ayrıca bu ilkelerin Roma’da yalnız üçüncü kişi yararına olan sözleşmenin değil ayrıca doğrudan temsil ve üçüncü kişinin fiilini taahhüt müesseselerinin de uygulanamayacağı şekilde nisbilik ilkesinin çok katı bir yorumunu temsil ettiği kabul edilmektedir.

Klasik Roma Hukuku döneminde başkası yararına sözleşme yapılması sadece verme borcu doğuran sözleşmeler bakımından geçersiz sayılmakta ve *alteri stipulari dari nemo potest* şeklinde ifade edilmekteydi ki bu farklılık esasen Roma Usul Hukuku’ndaki dava çeşitlerinden kaynaklanmakta

45 **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi, s. 12-13.

46 **Aslan**, s. 11

47 *Digesta*, Ulp.D. 45. 1. 38. 17; **Aslan**, s. 13, dn. 28’den naklen.

48 *Institutiones*, 3. 19. 4; **Aslan**, s. 13, dn. 27’den naklen.

49 *Institutiones*, 2. 9. 5; **Aslan**, s. 13, dn. 30’dan naklen.

olup *condictio davalı*ni tarif eden *formula* uyarınca alacaklının kendisine bir miktar paranın veya eşyanın borçlanıldığını ispat edebilmesi gerekmektedir.

Post-klasik Roma Hukuku dönemindeki başlangıcı M. S. 3. yy'a tekbül eder *alteri stipulati nemo potest* kuralı, Klasik Roma döneminden farklı yorumlanmış olup sözleşmenin sadece hazırlar arasında sözlü olarak kurulur ve Roma Hukuku'nun özel bir sözleşme türü olan *stipulatio* müessesesini kapsadığı ifade edilmiştir. Bazı hukuk metinlerinde üçüncü kişilerin sözleşmede belirtilmesinin sözleşmeyi doğrudan geçersiz kılmadığı belirtildiğinden *Institutiones 3.19*'a göre *alteri stipulatio* tamamen yasaklanmış olmayıp ifanın gerçekleşmemesi halindeyse dava hakkını yalnızca sözleşmenin alacaklısı olan *stipulator* haizdir.⁵⁰

Özünde Roma Usul Hukuku'nun üçüncü kişi yararına sözleşmelerin uygulanmasında maddi hukuka nazaran daha büyük engel teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Sözleşme serbestisi kapsamında üçüncü kişi yararına sözleşmelerin bilhassa *dava formulaları* kapsamında kabul edilmeyişinin sebebi, Roma Hukuku'nda *numerus clausus* yani sınırlı sayıda sözleşmelerin varlığı ve taraf iradelerinin karşılıklı uyuşmasından ziyade bu irade uyuşmasından doğan hakkı *ius civile* nezdinde koruyabilecek bir *dava formulasının* mevcudiyetinin aranmasında kendisini gösterir.⁵¹

Ortaçağ hukukunda Avrupa'da Kilise hukuku kapsamında dini metinlerin ve azizlere ithaf edilen sözlerin de birer hukuk kaynağı olarak kabul edilmeye başlandığı görülmekte olup üçüncü kişi yararına sözleşmelerin uygulanışı yer ve zamana göre farklılıklar arz etmiştir. Şöyle ki 13. yy. Kastilya' sında önceleri Roma hukukunun etkisiyle üçüncü kişi yararına sözleşme yapılması mümkün değil iken günlük hayatın ihtiyaçları ise bu düzenlemeleri geçerli kılmıştır. 13. yy.sonrası Avrupasında ise üçüncü kişi yararına sözleşmelerin geçerli sayıldığı bir yaklaşım tercih edilmiştir. 17. ve 18. yy'daki bilimsel gelişmeler dönemin felsefesi ile hukuk öğretisine de yansımış olduğundan *alteri stipulari* gibi bazı Roma Hukuku prensipleri artık tartışılmaz olarak kabul edilmemektedir. Örneğin 17. yy'da Hugo Grotius'un Doğal Hukuk Öğretisi kapsamında borç kavramını açıklayışı *alteri stipulari* ilkesinin yorumlanmasında da etkili olarak hazır ol-

---

50 Aslan, s. 14-19.

51 Aslan, s. 24-25.

mayan bir kişi lehine verilen sözün bu sözü veren kişi tarafından gerçekleştirileceği anlaşıldıysa bağlayıcı ve geçerli olacağı savunulmuştur. Ancak sözün geçerliliği, yararına bu sözün kararlaştırıldığı kişi tarafından talep edilebileceği anlamına gelmemekteydi.⁵²

Sözleşmenin nisbiligi ilkesinin istisnalarının teorik bir alt yapı üzerinde sistematik olarak inşa edilmesi Alman hukukçular tarafından 19. yy'da gerçekleştirilmiştir. Nitekim bu alanda yazılı pek çok eserin temellerini bulduğu Alman hukuku'nda yıllardır süre gelen tartışmaların neticesinde yerleşen doktrin, uygulamalar ve Alman Mahkemelerinin içtihatları ile üçüncü kişi yararına sözleşmenin doğmasına sebep olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. 1900 tarihli Alman Medeni Kanunu (Bürgerliches Gesetzbuch) bu teorik altyapı gözetilerek hazırlanmış olup İsviçre Borçlar Kanunu ile Türk Borçlar Kanunu kapsamı dâhilindeki üçüncü kişi yararına sözleşme düzenlemeleri de daha çok Alman hukuku etkisi altında gelişmiştir ki, bu durum 19. yy Romanist Alman hukuk öğretisinin kurduğu Modern Pandekt hukukunda temellerini bulan Türk-İsviçre özel hukuku için gayet doğaldır.⁵³

İsviçre Medeni hukukunun birleştirilmesinden ve kanunlaştırılmasından önce Roman kantonları üçüncü şahıs yararına sözleşme konusunda Roma hukuku öğretisinin, Alman kantonları ise Cermen öğretisinin etkisi altında kalmıştır. Fribourg, Vaud ve Valais kantonları Medeni Kanunları Code Napoleon'un 'stipulation pour autrui'ye müsaade eden hükümlerini aynen iktibas etmelerine karşın Neuchatel Medeni Kanunu iktibas etmediğinden burada üçüncü kişi yararına sözleşme kabul edilmemiştir. Zürih Medeni Kanunu ile Schaffhausen Medeni Kanunu'nda ise üçüncü kişinin borçluya karşı doğrudan talep hakkı olacağı düzenlenmiş ancak üçüncü kişi yararına sözleşmenin bir vekâletsiz iş görme yahut temlikten geldiği ve üçüncü kişinin hakkının önce alacaklıda doğduğu sonra onun tarafından üçüncü kişiye devredildiği kabul edilmiştir.

İsviçre Medeni Kanunu'nun 1881'de kanunlaştırılması sırasında üçüncü kişi yararına sözleşme OR. 112'de 1912 revizyonu ile düzenlenmiştir ve Alman hukukundan farklı olarak yorum kuralı ihtiva etmez.⁵⁴ 1926 yılında Borçlar Kanunumuzun mehzaz İsviçre OR. 112 ve 113'den iktibas ile bu müessese de BK md. 111 ve 112 'ye aynen iktibas edilmiş-

---

⁵² Aslan, s. 32-34.

⁵³ Aslan, s. 12.

⁵⁴ Akyol, Üçüncü Şahıs, s. 77-78.

tir. 6098 sayılı TBK 129. madde hükmü ile Roma hukuku'ndan kaynaklanan nisbilik prensibinin yumuşatılarak taraflara kurdukları sözleşme ile üç köşeli bir hukuki ilişki ile üçüncü bir kişiye hak kazandırma imkânı verilmiş bulunmaktadır.

C. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmenin Hukuki Niteliği ve Kurulması

Bazı borç ilişkilerinde ilişkinin tarafları alacaklı ve borçlu olsa da bu ilişkiden doğan ifayı talep yetkisi bir başka kişiye ait olabilir. TBK md. 129'da genel esaslar belirlenmiş bulunan bu tür sözleşmelerde taraflardan birinin sözleşmenin tarafı olmayan bir üçüncü kişiye edimde bulunmayı taahhüt etmesi halinde üçüncü kişi yararına sözleşmeden bahsedilir. Bu ilişkide vaadettiren alacaklı (Versprechensempfaenger), borçlusu vaadeden (Versprechender) ile kendi adına yapmış olduğu sözleşme ile bir üçüncü kişiye (Dritter), vaadedenden edimi talep hususunda bir hak sağlamaktadır yahut üçüncü kişiye böyle bir talep hakkı tanımaksızın sadece vaadedeni ibra edici (borçtan kurtarıcı) bir etkiyle üçüncü kişiye edimde bulunmaya yetkili kılabilir.⁵⁵ Bu suretle üçüncü kişiye ifa edilecek borcun alacaklısı yani taahhüt ettiren, üçüncü kişiye olan bir borcunu ifa etmeyi veya ona karşılıksız kazandırmada bulunmayı amaçlamaktadır.⁵⁶

Üçüncü kişi yararına sözleşme, satış, kira, bağış sözleşmesi gibi bağımsız bir sözleşme tipi olmayıp, asıl sözleşme tarafları dışında bir kişiye edimin yerine getirilmesinin üstlenildiği durumların tümünü içeren genel bir kavram olup kendisine alacak hakkı tanıyan taahhüt (vaat) ettirenin, sözleşmenin diğer tarafı olan kişiye olan borçlarından sorumlu olmayacaktır. Buna “üçüncü kişi aleyhine sözleşme yasağı” denilmektedir.⁵⁷

6098 say. TBK, üçüncü kişi yararına sözleşmeyi 129.ve 130.maddelerinde düzenlemektedir. TBK md.130, sorumluluk sözleşmelerindeki özel bir durumu düzenler, 129.madde ise üçüncü kişi yararına sözleşmeleri düzenleyen temel normdur. Üst paragrafta da belirttiğimiz gibi bu genel nitelikli hüküm, üçüncü kişi yararına sözleşmeyi bağımsız bir sözleşme türü olarak değil, genel bir kavram olarak düzenlemiştir. Dolayısıyla üçüncü kişi yararına sözleşme, vaadeden ve vaadettiren arasındaki sözleşmesel

⁵⁵ Kocaman, Değerlendirme, s. 535.

⁵⁶ Kumru Kılıçoğlu Yılmaz, Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme, Cevdet Yavuz'a Armağan, s. 1761, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/372513>.

⁵⁷ Kılıçoğlu Yılmaz, s. 1762.

ilişkide her türden özel sözleşme türünü (isimli- isimsiz, tipik-atipik gibi) içerebilir ki kanun koyucunun bu hükmü getirme amacı da, nisbilik ilkesine aykırılık teşkil eden tam üçüncü kişi yararına sözleşme kurumunun geçerli olarak kabul edildiğini göstermekte olduğundan hüküm üçüncü kişi yararına sözleşmeye yönelik tüm sorulara cevap verme ve sorunları çözmeye yeterli değildir.⁵⁸ Bu sebeple öğretide, üçlü ilişkiler yaratmak bakımından üçüncü kişi yararına sözleşmeye yapısal olarak benzeyen alacağın temliki ve havale hükümleri ile TBK'nın genel hükümlerinin bünyesine uygun düştüğü ölçüde kıyasen üçüncü kişi yararına sözleşmeye de uygulanabileceği kabul edilmektedir.⁵⁹

TBK'nın üçüncü kişi yararına sözleşmeyi düzenleyen hükümlerindeki yetersizliğin, özel ve genel hükümler yahut kıyasen uygulamalar ile tamamen telafi edilebilmesi mümkün değildir zira bu kanuni çözümler üçüncü kişi yararına sözleşmenin bünyesine uymamaktadır. Öğretide Gernhuber, bu sorunun hem sebebi hem de sonucu olan durumu, üçüncü kişi yararına sözleşmenin genel olarak gelişimi bakımından isabetle belirleyerek üçüncü kişi yararına sözleşmenin genel şekilde düzenlenen yapısının, amacına göre farklı türden özel sözleşme türlerini içinde barındırdığından cihetle onun dogmatığı, teorik ve sistematik olarak bir bütün halinde gelişmemiş bir kapsayıcı ve soyut üçüncü kişi yararına sözleşme kavramı oluşamadığı şeklinde ifade etmiştir.⁶⁰

D. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmenin Türleri

Üçüncü kişi yararına sözleşme, diğer sözleşmelerde olduğu gibi tarafların birbirini karşısındaki durumu ve içerdiği edimin türü esas alınarak çok sayıda ayrıma tabi tutulabilir.

İlk olarak içerdiği edim yükümlülüğü bakımından yahut şeklen kendine özgü türlerine ilişkin bir sınıflandırmaya tabi tutulabilecek olan bu müessese çalışmamızın konusunun, tam üçüncü kişi yararına sözleşmeden mütevellit olmasından ötürü üçüncü kişi yararına sözleşmenin niteliği bakımından esas ölçüt olan eksik ve tam üçüncü kişi yararına sözleşme ayrımı üzerinden ele alınacaktır. Eksik ve tam üçüncü kişi yararına sözleşme

58 Aysen Çilenti Konuralp, "Türk Hukukunda Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme ve Hukuki Niteliği Konusunda Bir Değerlendirme", TBB Dergisi S. 146, Y. 2020, s. 158, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2020-146-1896>.

59 Çilenti Konuralp, Değerlendirme, s. 159.

60 Çilenti Konuralp, Üçüncü Kişi, s. 19-20.

kavramları gerek öğreti ve gerekse uygulamada benimsenmiş olup yararlananın, vaadedene karşı bir alacak hakkına sahip olup olmadığı ölçütüne göre değerlendirilmektedir. Bu ölçütte yararlananın hukuki durumundan yola çıkılmakta ve vaadeden ile vaadettiren arasındaki sözleşmeye göre bir alacak hakkının yararlanan üzerinde oluşup oluşmaması ile belirlenmektedir. Bu doğrultuda ise yararlananın, vaadedene karşı ileri sürülebi- lecek bir alacak hakkına sahip olup olmadığı sorunsalı özelinde öncelikli ele alınması gereken husus sözleşmenin niteliği ve amacı doğrultusunda taraf iradelerinin yorumlanmasıdır.⁶¹ Taraf iradelerinin yorumunda ise somut koşullarda tarafların sergiledikleri tutum ve davranışlarıyla beraber menfaatlerinin de birlikte değerlendirilmesi önem arz eder.

1. Eksik Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme

Eksik (gerçek olmayan) üçüncü kişi yararına sözleşme (olağan üçüncü kişi yararına sözleşme yahut yetki veren üçüncü kişi yararına sözleşme de denilmektedir) TBK md. 129/ 1' de düzenlenmiştir.⁶² Bu sözleşmede vaadeden ve vaadettiren, lehdar yararına bir kayıt koyarken onun lehine bir alacak hakkı kurmayarak lehdarı sadece kendisine yapılan ifayı kabule yetkili kılarlar. Bu noktada yararlananın sadece ifayı kabul yetkisi olup vaadedene karşı doğrudan ileri sürebileceği bir alacak hakkı bulunmaz. Sözleşmenin alacaklısı ise yalnızca vaadettirendir. Burada lehdarın alacak hakkı bulunmadığından vaadeden, ifa konusunda sadece vaadettirene karşı borç altına girmiştir ki bu da çoğu zaman vaadettirenin lehdara borçlu olduğu bir edimi ifa yardımcısı olan vaadeden aracılığıyla ifa etmeyi amaçladığı sözleşmeyi ifade eder.⁶³ Alacak hakkının tek sahibi vaadettiren olmakla yararlanan alacak hakkı üzerinde bir tasarrufta bulunamaz ve dahi borcun ifa edilmemesinden kaynaklı bir tazminat da isteyemez. Eksik üçüncü kişi yararına sözleşmede borcun üçüncü kişiye ifasını talep hakkı vaadettirene ait olup bu tür sözleşmelerden yalnızca vaadettiren lehine alacak hakkı doğar. TBK md. 129/ 1' den açıkça anlaşıldığı üzere, kendi adında sözleşme yapan bir kimse sözleşmeye üçüncü kişi ya-

---

61 **Kocabaş**, s. 1805.

62 **Eren**, Genel Hükümler, s. 1271.

63 **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi, s. 36-37.

rarına bir edim yükümlülüğü koydurmuş ise bu edimin üçüncü kişiye ifasını da ancak o isteyebilecek olup üçüncü kişi kendi lehine kararlaştırılan bu edimi talep yetkisini haiz değildir.⁶⁴

Üçüncü kişinin ifayı bizzat isteyemeyeceği ve ifa talebinin yalnızca vaadettiren alacaklı tarafından istenebileceği hallerde eksik üçüncü kişi yararına sözleşme söz konusu olur ki, doktrinde esas olarak benimsenen sözleşme türü de budur. Eksik üçüncü kişi yararına sözleşmede üçüncü kişi ne ifayı bizzat talep edebilmekte ne de ifanın gereği gibi yerine getirilmemesi halinde tazminat talebinde bulunabilmektedir. Çünkü bu sözleşme türünde, üçüncü kişi nezdinde doğrudan bir alacak hakkı doğmayıp vaadettiren lehine doğan alacak hakkı, vaadettirenin vaadeden borçludan, ifanın talebinin üçüncü kişiye yapılması şeklinde kullanılmaktadır. Bu sözleşme türünün en yaygın örneği 'ek kart sözleşmesi'dir.⁶⁵

Eksik üçüncü kişi yararına sözleşmede vaadettiren alacak hakkı üzerinde tasarruf yetkisine sahip olduğu için isterse alacak hakkını başkasına devredebilir. Bu halde ise alacağın içeriği değişmediğinden, devralan da vaadedenden ifayı üçüncü kişiye yapmasını ister. Bunun gibi, vaadettirenin vaadedeni borçtan ibra etmesi durumunda bu devir ve ibraya karşı üçüncü kişi hiçbir itirazda bulunamayacak olup alacak nedeniyle dava açma hakkı da yine vaadettirene ait olarak kalmaktadır. Buna karşılık, borcun ifa edilmemesi sebebiyle üçüncü bir kişinin zarara uğraması ihtimalinde vaadettiren, vaadeden aleyhine üçüncü kişinin bu zararını tazmin etmesi için de dava açabilir.⁶⁶

Kanunkoyucu, eksik üçüncü kişi yararına sözleşmeyi TBK md. 83'teki kural olarak şahsen ifanın zorunlu olmadığı hükmü ile md. 129/I'de düzenlememiş olsaydı dahi bu sözleşme geçerli olarak kurulabilirdi zira bu sözleşme tarafların doğal olarak hukuken sahip oldukları hakların ve sözleşme serbestisi ilkesinin bir sonucudur. Sözleşme serbestisi, irade özerkliğinin doğal bir sonucu olmakla hukuk düzeni bu özgürlük ile kişilere, sözleşmeye konu olabilecek özel hukuk ve özellikle de özel borç ilişkilerini bizzat düzenlemek ve onlara diledikleri biçimi vermek yetkilerini tanımıştır. Bu özgürlük bu bağlamda bireylere hukuk düzeninin sınırları içerisinde kendi mikro hukuk alanlarını yaratıp orada kendi normlarını

⁶⁴ Eren, Genel Hükümler, s. 1272.

⁶⁵ Kılıçoğlu Yılmaz, s. 1764-1765.

⁶⁶ Eren, Genel Hükümler, s. 1272-1273.

belirleme ve bu suretle aralarında geçerli olacak bir hukuk düzeni yaratma yetkisini de bahşetmektedir.⁶⁷

Doktrinde bir görüşe göre, eksik üçüncü kişi yararına sözleşmenin, üçüncü kişi yararına sözleşmenin bir alt türü olarak addedilmesi isabetli olmayıp eksik sözleşmede, üçüncü kişi sadece kendisine sunulan ifayı kabul veya ret hakkına sahip olduğundan eksik sözleşmenin, sözleşme tarafınca ifa yeri belirlenmesi dışında bir anlamı olmayacaktır.⁶⁸ Böyle bir sözleşme akdedildiğinde elbette üçüncü kişinin kendisine ait bir alacak hakkı olduğundan, bunun ortaya çıkartacağı hukuki sonuçlar da bulunacaktır. Bu sebeple, eksik sözleşmenin, borçlar hukuku bakımından özellik göstermeyen bir sözleşme olduğu değerlendirmesini büyük ölçüde makul bulmakla beraber hali hazırda bir üçüncü kişi yararına sözleşmenin vücuda getirilmiş bulunduğu gerçeğini de yadsımamak gerekir.

2. Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme

Türk Borçlar Kanunu md. 129, 818. Sayılı Borçlar Kanunu'nun 'Başkası Lehine Şart' başlıklı 111. Maddesini karşılamaktadır. Sistematik yapısı ile metinde yapılan düzeltme ve arileştirme dışında eski BK' ya göre bir hüküm değişikliği bulunmamaktadır.⁶⁹ Tam üçüncü kişi yararına sözleşmeye 'Gerçek üçüncü kişi yararına sözleşme' de denilmekte olup üçüncü kişinin, vaadedilen edimin ifasını talep yetkisinin olması hali mevcuttur. Üçüncü kişi yararına sözleşmelerde, eksik üçüncü kişi yararına sözleşme kural olup, üçüncü kişiye direkt olarak borçludan edimin kendisine ifasını talep yetkisi veren tam üçüncü kişi yararına sözleşme istisna olarak değerlendirilmektedir. Burada da üçüncü kişi sözleşmeye taraf olarak katılmamakla birlikte bu kez sözleşmenin kurulması beraberinde alacağı doğrudan doğruya ve aslen kazanmak yanında vadedenden borcun ifasını tek başına hem talep hem de kabul edebilmektedir. Üçüncü kişinin haberdar olmasına dahi gerek olmayan sözleşmenin kurulma aşaması akabinde edindiği bu hakkı sebebiyle sözleşmeye 'Üçüncü kişi yararına hak

⁶⁷ Fikret **Eren**, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2020, s. 18.

⁶⁸ **Von Tuhrs**, s. 715; **Von Ahlefeldt**, s. 8; **Kühlmorgen**, s. 9; **Hirsch**, N. s. 1081; **Kartal** s. 51, dn.228'den naklen.

⁶⁹ Nevzat **Koç**/Erol **Ulusoy**/Şebnem **Akipek**, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ve Yürürlük Kanunu, 1. Baskı, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2012, s. 193.

veren sözleşme' de denilmektedir.⁷⁰ Taraf iradelerinin tam üçüncü kişi yararına sözleşme yapmak yönünde olması, tarafların lehdara bağımsız bir alacak hakkı sağlamayı amaçladıklarını ifade eder.⁷¹

Üçüncü kişi yararına sözleşmenin tarafları, sözleşmenin tam üçüncü kişi yararına sözleşme olması, yani lehdara bir alacak hakkı bahşedilmesi konusundaki iradelerini yorum faaliyetine gerek bırakmayacak açıklıkta ortaya koymuş olabilecekleri gibi taraf iradeleri her zaman bu denli açık da olmayabilir. TBK' nın üçüncü kişi yararına sözleşmeyi düzenleyen temel normu olan 129. madde, "tarafların amacına veya örf ve âdete uygun düştüğü takdirde", lehdar veya haleflerinin de edimin ifasını isteyebileceklerini ifade ederek, tam üçüncü kişi yararına sözleşmenin varlığı bakımından taraf iradeleri ile örf ve âdet olmak üzere iki ölçüt saymıştır. Kanunkoyucu bu düzenleme ile taraf iradelerinin örf ve âdet hukukuna nazaran öncelikli olduğunu açıkça ortaya koymakta olup taraf iradeleri örf ve âdet hukuku kurallarından sapabilecektir. Fakat İsviçre öğretisinde, tarafların örf ve âdet hukukundan sapan iradelerini lehdara açıklamakla yükümlü oldukları, aksi halde bağımsız bir alacak hakkı kazandığı varsayımı ile hareket eden lehdara karşı *culpa in contrahendo* benzeri bir sorumluluk altına girecekleri savunulmaktadır.⁷²

Yorum faaliyeti bakımından, lehdarın sözleşmenin kuruluşunda hazır bulunması veya vaadedenin edim yükümlülüğünün onun lehine kararlaştırıldığına açıkça belirtilmiş olması, tam üçüncü kişi yararına sözleşmenin varlığı yönünde bir ipucu olarak değerlendirilebilir olsa da bu yönde kesin delil teşkil etmez.⁷³

Tam üçüncü kişi yararına sözleşmede, üçüncü kişi vaadedilen edimin ifasının tek başına hem talep ve dava etme, hem sunulan ifayı kabul hakkına sahip olup üçüncü kişi hakkını ileri sürdüğünde, taahhütte bulunan ona karşı sözleşmeden doğan def'i ve itirazları ileri sürebilecektir. Buradan üçüncü kişinin sözleşmenin tarafı olduğu sonucuna varılamayacak olup sadece sözleşme uyarınca vaadettiren ile vaadeden arasındaki ilişkiye dayalı olarak, vaadedenin vaadettirene karşı ileri sürebileceği def'i ve itiraz-

⁷⁰ Eren, Genel Hükümler, s. 1273.

⁷¹ Çilenti Konuralp, Üçüncü Kişi, s. 43.

⁷² Çilenti Konuralp, Değerlendirme, s. 161

⁷³ Çilenti Konuralp, Üçüncü Kişi, s. 43-44.

ların, doğrudan başvuran üçüncü kişiye de ileri sürülebileceği anlaşılmalıdır.⁷⁴ Üçüncü kişi, borçlu (vaat eden) karşısında haklarını kullanmak istediğini bildirinceye kadar, alacaklı (vaat ettiren) sözleşmeden doğan alacakları üzerinde tasarruf yetkisine sahiptir.⁷⁵ Kanunkoyucu, borcun ifasının bağımsız olarak talep edilebilmesini iki kritere bağlamış olup bunlar tarafların açık veya örtülü amaçları ile iş çevresindeki teamüller olarak addedebileceğimiz örf ve adettir ancak bunlar dışında tam üçüncü kişi yararına sözleşme bir kanun hükmüne de dayanabilir.⁷⁶ Sözleşmenin niteliğini de ek bir kriter olarak buraya ilave etmek gerekir. Vaadedilen edim, yalnız üçüncü kişi yararına ise tarafların iradeleri ile sözleşmenin amacı, üçüncü kişinin ifayı vaadettirenden bağımsız olarak doğrudan doğruya talep edebileceğini merkeze alır. Şöyle ki, işverenin işçilerini kazaya karşı sigorta ettirmesi durumunda kaza gerçekleşince sigortalı işçiler sigorta tazminatını şahsen isteyebilecektir. Yine alacaklının alacak senedini üçüncü kişiye göndermesi veya posta kredi mektubunun gönderilmesinde de durum benzerdir.⁷⁷

Üçüncü kişi yararına sözleşmenin en tipik örneği olarak üçüncü kişi için yapılan hayat sigortaları, kaza sigortaları, karayolları mali sorumluluk sigortası, başkasına ait mal sigortaları, işverenin işçi yararına yaptığı ihtiyari sorumluluk sigortaları verilebilir.⁷⁸ TBK md. 130 ile getirilen bu hükümde Kanunkoyucu üçüncü kişi yararına ayrı bir sözleşme türü düzenlemekte, sadece işçi yararına yapılan sorumluluk sigortalarının hukuki sonuçlarına ilişkin bir kural getirmiş bulunmaktadır. “*Başkasını çalıştıran kişi, çalıştırdığı kişiye karşı hukuki sorumluluğunu güvence altına almak üzere sigorta yaptırmışsa, sigortadan doğan haklar doğrudan doğruya çalışana ait olur.*” şeklinde ifadesiyle bu üçüncü kişiye ilişkin durumu açık olarak ifade etmiş bulunsa da hükmün lafzından emredici olup olmadığına ilişkin net bir kanıya varılamamakta olup bu kuralın bir yorum kuralı olduğu kabul edilmektedir. Ancak hükmün koruyucu amacından yola çıkılarak emredici olduğu ifade edilebileceğinden işverenin, işçinin alacak

74 **Kılıçoğlu Yılmaz**, s. 1766.

75 **Von Büren**, B: Schweizerisches Obligationrecht, Zürich 1964, dh. 180-181; **Kılıçoğlu Yılmaz**, s. 1766, dn. 15 ‘den naklen.

76 **Becker-BK OR Art. 112, N. 14; Akyol**, s. 23; **Eren**, Genel Hükümler, s. 1273’ten naklen.

77 **Eren**, Genel Hükümler, s. 1273-1274.

78 **Oğuzman/Öz**, C. 2, s. 447.

hakkını geri alması veya tarafların işçiye alacak hakkı tanımayacağı yönündeki anlaşmalar geçerli değildir.⁷⁹

Yararlanan, yapılan sözleşmenin gerçek anlamda üçüncü kişi yararına sözleşme olduğunu ve bu yolla alacaklının kendisi olduğunu, alacak hakkının da tam üçüncü kişi yararına bir alacak hakkı olduğunu iddia ettiğinde bu iddiasını ispatla mükelleftir.⁸⁰

3. Sigorta Sözleşmeleri Açısından Durum

Türk Borçlar Kanunu md. 130, üçüncü kişi yararına ayrı bir sözleşme türü düzenlememiş olup sadece işçi yararına yapılan sorumluluk sigortalarının hukuki sonuçlarına ilişkin bir kural getirmiş olduğundan, ilk olarak söz konusu düzenlemenin bir yorum kuralı olduğunu ifade etmek gerekir. Hükmün lafzından emredici olup olmadığı netleştirilemese de koruma amacına binaen TBK md. 130 ‘un emredici bir hüküm olduğunu da belirtmek gerekir. Ancak buradaki emredicilik ifadesinden burada zorunlu bir sigortanın düzenlendiği anlamı da çıkartılmamalıdır. Zira kapsama işverenlerin işçi yararına yaptıkları ihtiyari sorumluluk sigortaları da girmektedir.⁸¹

İşçinin TBK md. 130 doğrultusunda, çalıştırılan kişi yararına sorumluluk sigortası kapsamında talepte bulunabilmesi için işvereni ile arasında TBK md. 393 kapsamında bir hizmet sözleşmesi bulunması gerekli olup TBK md. 130 ‘un md. 129 ‘dan farkı da işverenin sözleşmedeki durumu olmaktadır. İşçinin 130. madde kapsamındaki alacak hakkı burada işverenin iflas masasına yahut terekesine dâhil edilmeyecektir. Zira 130. madde alacak hakkını sadece üçüncü kişi statüsündeki işçiye tanımış olmakla işverenin herhangi bir alacak hakkı bulunmamakta, sigorta tazminatını talep ve dava hakkı da alacak hakkı üzerindeki tasarruf yetkisi de tamamen işçiye ait kabul edilmektedir. İşveren ise işçinin izni veya onayı ile salt bir temsilci sıfatını haiz şekilde sigortacıdan talepte bulunabilecektir.⁸²

Türk Ticaret Kanunu uyarınca yapılan sorumluluk sigortalarında TTK m. 1473/ I ‘e göre, ‘*Sigortacı sorumluluk sigortası ile, sözleşmede aksine hüküm yoksa, sigortalının sözleşmede öngörülen ve zarar daha sonra*

⁷⁹ **Kartal**, s. 59.

⁸⁰ **Eren**, Genel Hükümler, s. 1274.

⁸¹ **Weber** Art. 113, N. 7; **Penon** Art. 113, N. 2; **Lips-Rauber**, Art. 113, N. 2; **Kartal**, s. 60, dn. 262 ‘den naklen.

⁸² **Kartal**, s. 60.

doğsa bile, sigorta süresi içinde gerçekleşen bir olaydan kaynaklanan sorumluluğu nedeniyle zarar görene, sigorta sözleşmesinde öngörülen miktara kadar tazminat öder.” TTK 1478’e göre ise; “Zarar gören, uğradığı zararın sigorta bedeline kadar olan kısmının tazminini, sigorta sözleşmesi için geçerli zamanaşımı süresi içinde kalmak şartıyla, doğrudan sigortacıdan isteyebilir.”. Burada zarar görene, kanunkoyucunun, sorumluluk sigortasında doğrudan doğruya sigortacıya başvurma imkanını tanınması söz konusudur. Sigortacının asli yükümü üçüncü kişi yararına bir edimi ifa etmekten ziyade sigortalıyı, zarar görenin tazminat talebinden korumak olduğundan ve TTK ‘da 1478. maddenin gerekçesinde zarar görene tanınan bu hakkın sorumluluk sigortalarını üçüncü kişi yararına sözleşme haline getirmeyeceği açıkça vurgulanmış olduğundan hareketle burada salt bir dava takip yetkisi bulunduğunu kabul etmek isabetle yerinde olacaktır.⁸³

Karayolları Trafik Kanunu uyarınca zorunlu mali sorumluluk sigortasında KTK md. 91’e göre, araç işletenler bakımında aynı kanunun 85. maddesinde yer alan sorumluluklarını teminat altına almak üzere zorunlu mali sorumluluk sigortası yapmaları gerekmektedir. Zarar görenin, dava açmadan önce sigortacıya başvurması dava şartı olarak düzenlendiğinden, zarar gören salt başvuru değil dava açma hakkı ile de donatılmış ve ona tazminat davası açabilmek için öncelikle dava dışı başvuruda bulunma yükümü altında bırakılmıştır. Özsunay’a göre, KTK ‘dan doğan zorunlu mali sorumluluk sigortası üçüncü kişi yararına sözleşme niteliğini haiz olmayıp sigortacının sözleşmeden kaynaklı sahip olduğu savunmaları, zarar görene de ileri sürebilme riski vardır. Akyol’a göre ise, Karayolları Trafik Kanunu Mali Mesuliyet Sigortası Umumi Şartları md. 13, sigortacının sorumluluğunu sona erdiren yahut azaltan savunmaların zarar görene karşı ileri sürülemeyeceğini belirttiğinden bu sakınca gerçekleşmemektedir. Bu Genel Şartlar ilga edilmiş olsa da yerine getirilen 2015 tarihli Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları da mülga hükme paralel düzenleme içerdiği için Akyol’ un gerekçesi halen güncelliğini korumaktadır. TTK md. 1478 ile KTK md. 97 birlikte değerlendirilip sentezlendiğinde 97. maddenin zarar görene doğrudan dava hakkı tanıyan bir hüküm olduğu ve zarar gören yararına bir sözleşme ihtiva etmediği ifade edilebilir.⁸⁴

⁸³ Kartal, s. 56

⁸⁴ Kartal, s. 57-58; Akyol, Üçüncü Şahıs, s. 43.

Mal sigortası, kişinin belli bir mala ilişkin olarak menfaatlerini korumayı amaçlar. TTK md. 1454/ I' e göre⁸⁵, eğer teminat altına alınan menfaat üçüncü kişiye ait ise üçüncü kişi yararına mal sigortası gündeme gelecek olup aksi kararlaştırılmadığı müddetçe üçüncü kişi, sigortacıya karşı doğrudan alacak hakkını haizdir. Son fıkraya göre kanunkoyucu üçüncü kişinin isminin zikredilmesini aramayıp 'kimin olacaksa onun lehine' sigorta yapılması imkânını sağlamakta olup genel esaslarla da uyum içerisinde bir düzenlemedir.

Hayat sigortası, hayatı üzerine sözleşme yapılan kişinin (sigortalının) veya sigorta ettirenin, sözleşme şartları dahilinde ölümü veya hayatta kalmasına bağlı olarak sigorta bedeli ödeneceğinin kararlaştırıldığı bir sigorta sözleşmesidir. Sigorta ettiren ve sigortalı farklı kişiler olabilecektir ve lehtar olarak belirlenen kişi de bizzat sigorta ettiren yahut bir başkası olabilir ki kendisi riskin gerçekleşmesi durumunda ödemenin yapılacağı kişidir (TTK md. 1493/ VII). Bu anlamda hayat sigortaları bir tam üçüncü kişi yararına sözleşme olup bunun aksi kararlaştırılabilir.⁸⁶

Kaza sigortasında da sigorta bedeli sigorta ettiren veya bir başkasına ödenebilecek olup sigorta ettirenin veya sigortalının, bir kaza sonucu ölmesi yahut yaralanması rizikolarının masraflarını teminat altına almaktadır. Şayet bedel sigorta ettiren dışında bir başkasına ödenecek ise burada bir üçüncü kişi yararına kaza sigortasının varlığı söz konusu olup üçüncü kişi yararına bir kaza sigortasında, üçüncü kişi kanun gereği sigortacıya karşı doğrudan talep hakkını haizdir.⁸⁷

Hastalık sigortası, TTK md. 1511 'e göre sigortalı yararına yapılabileceği gibi üçüncü kişinin lehtar olarak belirlenmesi de mümkündür. Bu-

85 6102 sayılı TTK 1454, "(1) Sigorta ettiren, üçüncü bir kişinin menfaatini, onun adını belirterek veya belirtmeyerek, sigorta ettirebilir. Sigorta sözleşmesinden doğan haklar sigortalıya aittir. Sigortalı, aksine sözleşme yoksa, sigorta tazminatının ödenmesini sigortacıdan isteyebilir ve onu dava edebilir.

(2) Üçüncü kişinin adının belirtildiği durumlarda, tereddüt hâlinde, sigorta ettirenin, üçüncü kişinin temsilcisi olarak değil, kendi adına fakat üçüncü kişi lehine hareket ettiği kabul edilir.

(3) Sözleşmede, sigortanın kimin menfaati için yaptırıldığı açık da bırakılabilir. "Kimin olacaksa onun lehine" yapılan böyle bir sigortanın, üçüncü kişi lehine yaptırıldığı anlaşılırsa, ikinci fıkra hükmü uygulanır."

86 **Kartal**, s. 61-62; **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 42.

87 **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 42.

rada sigorta ettirenin, sözleşmede belirlenen hastalıklardan birine yakalandığında bu hastalık sebebiyle zarara uğrayıp uğramaması yahut zarar miktarından bağımsız olarak sigorta bedelinin ödeneceğinin kararlaştırıldığı bir sözleşmedir. Sigorta ettiren, rizikonun gerçekleşmesi ile sigorta bedelinin bir başka kişiye ödenmesi hususunda anlaşmış olursa söz konusu üçüncü kişi lehtar olup TTK md. 1520 atfı ile hayat sigortalarına ilişkin düzenleme burada uygulanacak ve lehtar aksi kararlaştırılmadıkça doğrudan doğruya sigortacıdan talepte bulunabilecektir.⁸⁸

Taşıma sözleşmesi de üçüncü kişi yararına sözleşmenin kanuna dayalı olarak ortaya çıkmış olduğu bir sözleşme olup gönderilene taşıyıcıya karşı doğrudan dava hakkı vermektedir.⁸⁹ TTK md. 871' e göre eşya teslim yerine vardıktan sonra taşıma sözleşmesinden doğan yükümlülüklerin ifası karşılığında eşyanın kendisine teslimini isteyebilmek için gönderilenin taşıma ücretini, boşaltma yerinde bekleme ücreti ile hükümde sayılı diğer bedellerin ödenmesi gerekir. Taşıma sözleşmelerinin tabi olduğu özel bu hükümler TBK md. 129 'dan sapma gösterdiği için tipik bir üçüncü kişi yararına sözleşmeden farklı olarak gönderenin, fesih, ibra ve taşıyanın işi yarıda kesip geri dönmesini talep hakları da bulunmaktadır. Sonuç olarak gönderilenin talep hakkı ancak eşya teslim yerine vardığında doğacağından ve aksi kararlaştırılmadıysa taşıma ücretini de ödemek yükümü altında bulunduğundan üçüncü kişi yararına sözleşmelere bağlanan genel sonuçlardan da farklıdır.⁹⁰

E. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmenin Koşulları

Üçüncü kişi yararına sözleşmeden bahsedebilmek için bazı genel ve özel koşulların varlığı gerekir ki bunlar geçerli bir borç ilişkisinin kurulmuş olması ve borç ilişkisinde ifanın üçüncü kişi yararına yapılmasının kararlaştırılmasıdır. TBK md. 129 üçüncü kişi yararına sözleşmenin geçerliliği hususunda özel düzenlemeler yapmadığı için borçlar hukukunun sözleşmenin geçerliliğine ilişkin düzenlemeleri burada da uygulama alanı bulacak olup, üçüncü kişi yararına sözleşmenin geçerlilik koşullarının, karşılık ilişkisinin geçerliliği kapsamında değerlendirilmesi gerekir.⁹¹ Üçüncü kişi yararına sözleşmenin geçerli olarak kurulabilmesi, tarafların,

⁸⁸ **Kartal**, s. 63.

⁸⁹ **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 44; **Kartal**, s. 63, dn. 282.

⁹⁰ **Kartal**, s. 63-64; **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 44-45.

⁹¹ **Kartal**, s. 24.

yani vaadettiren ve vaadedenin fiil ehliyetine sahip olmalarına bağlıdır. Oysa üçüncü kişi sözleşmenin tarafı olmadığından sözleşmenin yapıldığı sırada onun fiil ehliyetine veya ayırdetme gücüne sahip olması şart değildir. Burada üçüncü kişinin alacak hakkını kazanabilmesi için ne sözleşmeye katılması ve ne de alacaktan haberdar olması gereklidir. Hatta üçüncü kişi, ileride doğacak bir gerçek kişi yahut kurulacak bir tüzel kişi veya müstakbel bir şahıs topluluğu dahi olabilir. Üçüncü kişinin, bir başkası tarafından belirlenmesi de mümkündür. Burada aranan tek şart, üçüncü kişinin kendi yararına borçlanılmış bulunana edimin ifa edileceği esnada hak ehliyetine sahip ve objektif surette belirlenebilecek bir kişi olmasıdır. Şayet üçüncü kişinin belirlenmesi mümkün olmaz ise, vaadettiren veya haleflerinin yararlanan sıfatı kabul edilir.⁹² TBK md. 27/I uyarınca, *kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür*. Buna göre, sözleşmenin konusunun hukuka aykırı olmaması, sözleşmenin ahlaka aykırı olmaması, sözleşmenin konusunun baştan itibaren imkânsız bulunmaması hususları sözleşmenin geçerliliği bakımından büyük önem arz eder. TBK md.12/II gereğince kanunun emrettiği geçerlilik şekline uygun yapılması, TBK md.19/I gereğince muvazaalı olmaması; TBK md.30 vd. uyarınca irade sakatlığı halleri olarak sayılan yanıltma, aldatma, korkutma (hata, hile, ikrah) gibi sebeplerle sakatlanmamış bulunması ve TBK md.28 uyarınca aşırı yararlanma (gabin) halinin bulunmaması gereklidir. Üçüncü kişi yararına sözleşmede, sözleşmenin asıl tarafları vaadettiren alacaklı ve vaadeden borçlu olduğu için, üçüncü kişi sözleşmenin tarafı sıfatını haiz olmadığından, onun ehliyetsizliği veya irade sakatlığı gibi hallerde yahut sözleşme hakkında bilgisinin olmaması geçerliliği etkilemeyecektir. Üçüncü kişi yararına edim, genel işlem şartları ile öngörülmuş ise, genel işlem şartlarının denetimine ilişkin olan TBK md. 20 vd. hükümleri uygulama alanı bulacak olup bu denetimde üçüncü kişi değil, kural olarak sadece sözleşme taraflarının durumu esas alınacaktır.⁹³

Sözleşmede başkası yararına şart koşuluna yer verilmedi ise borç ilişkisi üçüncü kişi yararına değil doğrudan alacaklı yararına kurulmuş sayılır. Üçüncü kişi yararına sözleşmelerin yaygın örneklerinden birisi kredi kartı sözleşmeleridir. Banka ile üye işyeri bir sözleşme akdederek banka müşterilerinin işyerinden mal veya hizmet alması karşılığında satış bedelinin bankadan tahsil edileceği düzenlenir. Kredi kurumu olan banka, bu

⁹² Eren, Genel Hükümler, s. 1268- 1269.

⁹³ Kartal, s. 24.

sözleşmede kart verdiği müşteriler lehine bir şart koşmaktadır. Kartı çıkaran kuruluşla kredi kartı sahibi arasında kendine özgü yapıya sahip çerçeve niteliğinde akdedilen kredi kartı sözleşmesiyle kartı çıkaran kuruluş, kart sahibinin kullanacağı kredi kartının üye işyerinde nakitsiz ödeme aracı olacak kabul edileceği ve harcamalarının da yine kartı çıkaran kuruluşa ödeneceğini kararlaştırırlar.⁹⁴

Alacaklının yararlananı seçmesi, her şeyden önce sözleşmenin ona böyle bir yetki verdiği hallerde söz konusu olacağından sözleşme bu nitelikte olmadığı halde taraflar alacaklıya sözleşmenin mahiyetini değiştirmek için yenilik doğuran bir hak tanımışlarsa bu hakkın kullanılması, ya sözleşmeyi üçüncü kişi yararına değiştiren bir etki gösterir ya da esasen üçüncü kişi yararına olan sözleşmede sadece yararlananı belirleyici bir etki taşır.⁹⁵

F. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmenin Hüküm ve Sonuçları

1. Vaadettiren ile Vaadeden Arasındaki İlişki (Karşılık İlişkisi)

Üçüncü kişi yararına sözleşme, sözleşmenin nisbiliği ilkesine getirilmiş olan bir istisna olup iki taraflı bir sözleşme olduğu halde üçlü bir ilişki düzeni tesis eder. (Vertragsprinzip)⁹⁶ Vaadeden ve vaadettiren arasındaki sözleşmesel ilişki olan karşılık ilişkisi, üçüncü kişi yararına sözleşmenin içeriği ve akibeti bakımından belirleyici olan temel ilişki olup karşılık ilişkisinin sözleşmenin kaderini belirlemedeki bu rolü, lehdara karşı ileri sürülebilecek def'i ve itirazlar bakımından önem taşır. Sözleşme, vaadettiren alacaklı ile vaadeden borçlu arasında yapılmakla birlikte def'i hakkının ileri sürülmesinde sözleşmenin üçüncü kişi yararına olması tarafların birbirlerine karşı olan konumu bakımından bir nitelik arz etmez lakin vadeden, karşılık(kapama) ilişkisinden doğan tüm def'i ve itirazları lehdara karşı ileri sürebilecektir. Buna ilişkin olarak TBK 'da hüküm bulunmaması yani vaadedenin lehdara karşı sahip olduğu bu def'i ve itiraz imkânının açık ifadesinin TBK 'da yer almadığı belirtilebilir. Oysa Alman BGB madde 334 'te bu duruma açıkça yer vermekle birlikte Alman öğretisinde aynı sonuca kanunda düzenleme bulunmasa dahi ulaşılabileceği ve lehdara ifa kaydının, karşılık ilişkisinden doğup onun taşıdığı "zayıflık-

94 Kılıçoğlu Yılmaz, s. 1764.

95 Akyol, Üçüncü Şahıs, s. 98.

96 Akyol, Üçüncü Şahıs, s. 85.

larla” yüklü olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle açıkça düzenleme bulunmamasına rağmen Türk ve İsviçre Borçlar hukuku bakımından da aynı def’i ve itiraz imkânının mevcut olduğu kabul etmek gerekirse de bunun bir istisnası, TBK madde 141 hükmü ile getirilmiş olan takas yasağı olarak kabul edilebilir. Buna göre vaadeden vaadettirenden olan bir alacağı ile üçüncü kişiye olan borcunu takas edemeyecek olup böyle bir hüküm mevcut olmasaydı bile tam üçüncü kişi yararına sözleşmede vaadedenin böyle bir takas imkânından yararlanamayacağını onun vaadettirenden olan alacağı ile bağımsız bir alacak hakkı sahibi olan üçüncü kişiye olan borcu arasında karşılıklılık ilişkisi bulunmadığından çıkarımla kabul etmek gerekecektir.⁹⁷

Tam yahut eksik üçüncü kişi yararına sözleşmelerde alacaklı olan vaadettirenin dışında bir üçüncü kişiye alacak hakkı tanınmaktadır zira üçüncü kişi alacak hakkı kazanmasına rağmen sözleşmeye taraf olarak girmemekte olup alacak hakkı dışındaki hakların da üçüncü kişi tarafından kullanılması sözleşmeye eklenecek yararlandırma kaydı ile mümkün kılınmaktadır.⁹⁸

Sözleşmenin borçlusu vaadeden, alacaklısı vaadettiren, yararlanan üçüncü kişi ise lehdar olarak adlandırılmaktadır. Lehdar yararına bir edim yükümlülüğü belirlenirken, taraflar aynı zamanda lehdarın bağımsız bir alacak hakkı ve buna bağlı olarak ifayı talep yetkisine sahip olacağını kararlaştırmışlarsa, tam üçüncü kişi yararına sözleşme akdedilmiş olmaktadır. Oysa lehdar sözleşmeden bağımsız bir alacak hakkı elde etmiyor, yalnız vaadettiren vaadedenin lehdara ifade bulunmasını talep edebiliyor ise eksik üçüncü kişi yararına sözleşme söz konusudur.⁹⁹

Karşılık (kapama) ilişkisi bakımından bu sözleşmenin cenin (*nasciturus*), ileride doğacak (*nondum conceptus*) yahut henüz belli olmayan bir kişi (*persona incerta*) veya henüz kişilik kazanmamış olan tüzel kişilik yararına kurulması olanakları da bulunmaktadır.¹⁰⁰ Böyle bir sözleşmenin geçerli olduğu şüphesizdir ancak bu süjeler hiçbir zaman sözleşmenin tarafı haline gelmemekte, üçüncü kişinin hakkı, yararına kurulmuş olan sözleşmeden doğmaktadır. Sözleşme kurulduğunda henüz doğmamış olan

97 **Çilenti Konuralp**, Değerlendirme, s. 170-171.

98 **Kılıçoğlu Yılmaz**, s. 1768.

99 **Çilenti Konuralp**, Değerlendirme, s. 156.

100 **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 86-87 ve s. 99.

bir şahsın sözleşmenin kuruluşu ile nasıl hak kazanacağı sorunu 'beklenen hak teorisi'(Anwartschaftsrecht) ile ifadesini bulur. Zira buradaki şahıs bakımından yararına kurulan sözleşmeden doğan hak henüz bir bekleme durumunda olup TMK md. 28' deki tam doğmak koşulu ile hak ehliyetini elde ettiği anda bu hakkı kazanacaktır.¹⁰¹

Karşılık ilişkisi, borçlunun üçüncü kişiye ifasıyla (Reflexwirkung) ifanın yansıma etkisi sebebiyle sona erecektir. Üçüncü kişinin yararına kurulan sözleşmedeki edimi reddetmesi halinde alacaklı, kural olarak sahibi olduğu kazandırmayı geri alma ve yeni yararlanana seçme hakkını haiz ise bu hakları aynen kullanabilmelidir. Sözleşmede kademeli (terditli) yararlanana seçilmiş ise ilk yararlananın reddi ile diğeri, yararlanana sıfatını alacaklı ile borçlu arasındaki sözleşmeden otomatik olarak kazanacak olup ilk yararlananın reddetmesi taliki şartına bağlanmıştır.¹⁰²

Şayet yararlanana birden fazla olarak belirlenmiş ise bunlardan birisinin reddi halinde sözleşmede bir açıklık yoksa edimin akıbeti, yararlanana ların kendi aralarındaki ve her biri ile alacaklı arasındaki ilişkinin muhteva ve mahiyetine, edimin amacına yani sözleşmenin yorumuna bağlıdır. Sigortadan yararlanma söz konusu ise birinin reddi halinde diğerlerinin sigorta meblağının tamamını alacağı gibi, yararlanana lar alacaklı adına yaptırılacak bir hayır işi için tediyede bulunulacaksa reddetmeyen yararlanana lar edimin tamamını almalıdırlar.¹⁰³ Bazen de üçüncü kişinin reddi edimin ifasının alacaklıya yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Örneğin, borçlunun alacaklıya olan satım borcunun, onun ödünç alacaklısı olan üçüncü kişi tarafından ödeneceği ihtimalinde, üçüncü kişinin reddi üzerine alacaklıya ödenmesinde olduğu gibi.

2. Vaadettiren ile Üçüncü Kişi (Lehdar) Arasındaki İlişki (Değer İlişkisi)

Üçüncü kişi yararına sözleşmede alacaklı ile borçlu ve borçlu ile üçüncü kişi arasındaki ilişkiler dışında kalan ilişki olarak değer ilişkisinde (Valutaverhaeltnis)¹⁰⁴, vaadettiren üçüncü kişiye bir kazandırmada bulun-

101 **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 99.

102 **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 87 ve s. 105.

103 **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 106-107.

104 **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 86.

maktadır ki bu kazandırma vaadettiren ile üçüncü kişi arasındaki bir alacak hakkına dayanabileceği gibi bağışlama yahut ifa gibi sebeplere de dayanabilir.¹⁰⁵ Üçüncü kişinin hakkının kaynağı sadece alacaklının iradesi imiş gibi görünüyorsa da gerçekte hakkın kaynağı alacaklı ile borçlu arasındaki sözleşmedir. Gerçekte alacaklı ile üçüncü kişi arasında, sözleşmenin kurulmasından önce çoğunlukla bir başka hukuki ilişki bulunmaktadır ki, borçlu ile anlaşarak üçüncü kişi yararına sözleşme kurulmasının nedeni de işte bu önceki ilişkideki borcun ifa edilmesidir. Bu noktada alacaklı, üçüncü kişiye karz vereceğini vaademiş olabilir yahut ona bir satış sözleşmesi sebebiyle borçlu bulunabilir ki alacaklı ile borçlu arasındaki sözleşmeden üçüncü kişi yararına kararlaştırılan talep hakkı yahut edim alacaklı ile üçüncü şahıs arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Yani üçüncü kişinin alteri stipulari kazanmasının düğümü bu kazandırma ilişkisine (Zuwendungsverhaeltnis) dayalıdır.¹⁰⁶

Üçüncü kişi yararına sözleşmede, vaadedenin borcunu lehdara hiç ya da gereği gibi ifa etmemesinden dolayı vaadettirenin bir zarara uğraması halinde, vaadettiren zararının tazminini üçüncü kişiden bağımsız olarak talep edebileceği gibi, onunla birlikte de talep edebilir.¹⁰⁷

3. Vaadeden ile Üçüncü Kişi (Lehdar) Arasındaki İlişki (Edim İlişkisi)

Üçüncü kişi yararına sözleşmede tam yahut eksik olması fark yaratmaksızın üçüncü kişinin yarar elde ettiği hukuki işleme yabancı olduğu görülmektedir. Dış ilişki diye de ifade edilen bu ilişkide üçüncü kişi ile borçlu arasında hiçbir sözleşme ilişkisi bulunmamaktadır. Zira onun sözleşmeye katılma yönünde bir irade açıklamasının varlığı, yararına sözleşme kurulan bu kişiyi sözleşmenin tarafı haline getirir ki, bu durumda üçüncü kişi yararına bir sözleşmeden bahsetmek mümkün olmaz.

Alacaklı ve borçlu arasındaki ilişkiye yabancı olan üçüncü kişi ile borçlu arasındaki bu ilişki, alacaklı ile üçüncü kişi arasındaki kazandırma ilişkisine verilen ‘iç ilişki’ deyiminin zıddı olarak (Ausserverhaeltnis) dış ilişki olarak adlandırılır ki bu deyim salt üçüncü kişi yararına sözleşmede

¹⁰⁵ Kılıçoğlu Yılmaz, s. 1769.

¹⁰⁶ Akyol, Üçüncü Şahıs, s. 135-136.

¹⁰⁷ Kılıçoğlu Yılmaz, s. 1769.

değil havale, alacağın devri, borcun üstlenilmesi gibi üçlü ilişkilerde de kullanılmaktadır.¹⁰⁸

Üçüncü kişi, alacaklı ile borçlu arasında kurulan sözleşmeden talep hakkı elde ederek onun tarafından herhangi bir irade açıklamasında bulunulmadan kazanılmakta olan bir hak söz konusu olduğundan sonradan onun bu hakkını kullanmak istediğini açıklaması, bu hakkın doğumu için yapılmış bir irade açıklaması yahut sözleşmeye katılma açıklaması niteliğinde olmayıp sadece bu kararlaştırılan hakkı kullanmak istediğini gösteren, bir edimi kabul açıklamasıdır. Hatta üçüncü kişinin hakkı alacaklı ile aralarında bir sebep ilişkisi henüz doğmamış olsa dahi mevcuttur. Dolayısıyla sebep ilişkisi bu hakkın doğumundan sonra da kurulabilir. Eğer alacaklı, üçüncü kişiye bağışlama yapmak istiyorsa ve bu sebeple borçluyu üçüncü kişi yararına vaadde bulundurmuş ise onun bu niyeti üçüncü kişi tarafından bilinmedikçe ve kabul edilmedikçe bir bağışlama söz konusu olmayıp sadece bir bağışlama hazırlığından (Vorbereitung zur Schenkung) bahsedilebilir.¹⁰⁹

Üçüncü kişi ile borçlu arasındaki ilişki, ifa ve ifayı kabulden ibaret olmayıp bunun dışında sözleşmenin ikinci derecedeki noktalarında üçüncü kişinin söz sahibi olduğunu görmek mümkündür. Edim ve ifa biçimi hakkında alacaklıya tanınan yetkiler, ifayı talep hakkı olan üçüncü şahıs tarafından kullanılır, teslim tayini yeri alacaklıya bırakılmışsa bunu üçüncü kişi yapar, sözleşmede seçimlik bir borç var ise ve seçim hakkı alacaklıya bırakılmışsa bu seçimi de yararına ifade bulunulan üçüncü kişi yapacaktır, yine üçüncü kişi hakkını devredebileceği gibi alacaklının hakkına zarar vermemek kaydıyla borçluyu ibra da edebilir. Taraf olmaması sebebiyle üçüncü kişinin sözleşmeden dönemeyeceği yönündeki dogma da sarsılmış olup yararına ifade bulunulan üçüncü kişiye bazı durumlarda dönme hakkı da tanınmış olması, sözleşmedeki taraf yetkilerinin alacaklı ile borçlu arasında bölüştüğü yönünde açıklanabileceği gibi, bir sözleşme benzeri olarak da nitelendirilebilir (vertragsähnliches Verhaltenis).¹¹⁰

Üçüncü kişi yararına sözleşmelerde borç, vaadeden borçlu ile vaadet-tiren alacaklı arasındaki sözleşmeden doğar ki, vaadeden bu sözleşmeye

---

¹⁰⁸ **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 171.

¹⁰⁹ **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 171-172.

¹¹⁰ **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 171-173.

dayanarak borcun ifasını isteyen üçüncü kişiye karşı sözleşmenin geçersizliği, muvazaalı olması, zamanaşımı gibi sözleşmeden doğan her tür def'i ve itirazları ileri sürebilir.¹¹¹

G. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmenin Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması

1. Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme ile Karşılaştırılması

Üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme, sözleşmeye taraf olmasa da sözleşmeye aykırılıktan zarar gören üçüncü kişilerin edime olan yakınlıkları nedeniyle, kendisi için dezavantajlı olan haksız fiil hükümlerine göre değil, sözleşmeye aykırılık hükümlerine dayalı olarak tazminat talep edebilmelerini mümkün kılan bir hukuki kurumdur.¹¹² Öğretide üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme terimi ilk kez Alman hukukunda Larenz tarafından kullanılmıştır. Larenz'e göre bu sözleşme, kanunkoyucunun düzenlediği anlamda üçüncü kişi yararına sözleşmeyi değil, geniş anlamda üçüncü kişi yararına sözleşmenin zayıflatılmış bir türünü ifade etmekte olup üçüncü kişi yararına sözleşmeyi düzenleyen kanun hükümlerinin uygulama alanını kanunkoyucu tarafından öngörülmemiş şekilde üçüncü kişi lehine genişletmiştir. Aynı kavramı anlatmak için 'edime yakınlıktan doğan borç ilişkisinde üçüncü kişinin korunması' tabirinin de kullanılmasında sakınca yoktur.¹¹³

Ancak kanunkoyucunun üçüncü kişi yararına sözleşmeyi düzenleyen hükümlerinde, üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşmeye açıkça yer verilmemiş olması, bu kavramın reddi için yeterli sebep teşkil etmemektedir.¹¹⁴ Taraflarca sözleşmeden yararlanması öngörülmemeyen ve hatta sözleşme kurulurken mevcut olmayan kişilerin zarara uğramaları halinde bu zararların tazmini için normal olan haksız fiil sorumluluğu esaslarına dayanmalarındır. Fakat Alman ve Fransız mahkemelerinin zarara uğrayan kişinin sözleşmenin taraflarına yakınlıklarını dikkate alarak ona sözleşme sorumluluğunun kolaylıklarını bahşetmek istemeleriyle 'üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme' ile bunun bir çeşidi olan 'üçüncü kişiyi koruyucu etkili sorumluluktan kurtulma sözleşmesi' ilk kez hukuk hayatında üçüncü

¹¹¹ Kılıçoğlu Yılmaz, s. 1769.

¹¹² Kartal, s. 118.

¹¹³ Akyol, Üçüncü Şahıs, s. 50-52.

¹¹⁴ Çilenti Konuralp, Üçüncü Kişi, s. 49-50.

kişi yararına sözleşme olarak görülmüşlerdir.¹¹⁵ Ancak modern öğretide artık üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşmenin bağımsız bir sözleşme türü olduğu ifade edilerek üçüncü kişi yararına sözleşmenin bir alt türü olduğu görüşü reddedilmektedir. Buna göre, her iki sözleşme türü aynı sınıfa dâhil edilebilirse de üçüncü kişi yararına sözleşme hükümlerini düzenleyen kanun hükümlerinin bu türde kıyasen uygulama alanı bulması teorikte mümkün görülse bile içerdikleri hukuki yararın farklılığından dolayı somut olaya uygulanabilirliği çoğunlukla mümkün olmayacaktır. Zira somut olayda tam üçüncü kişi yararına sözleşme söz konusu ise üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşmenin varlığına gerek kalmayacak olup, lehdar sözleşmenin ifası sırasında zarar görse dahi tam üçüncü kişi yararına sözleşmenin var olduğu durumlarda lehdar yararına doğacak olan müteakip koruma hükümleriyle vaadedene başvurma konusunda bağımsız bir talep hakkı elde eden lehdarın ayrıca üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşmenin varlığına ihtiyacı olmayacaktır.¹¹⁶

Üçüncü kişinin tarafı olmadığı bir sözleşmenin ve hatta katılmadığı bir sözleşme görüşmesinin doğurduğu yükümlülüklerin ihlali sebebiyle kimi zaman en az o sözleşmenin tarafları kadar üçüncü kişinin de zarara maruz kalması muhtemel olduğundan söz konusu kişilerin gerek edime yakınlığı gerekse alacaklının bu kişilerin korunmasındaki menfaatleri onların da en az sözleşmenin tarafları kadar korunmasını gerekli kılmaktadır.¹¹⁷

İki sözleşme türünün, sözleşmeye yabancı bir üçüncü kişinin bu sözleşmenin etki alanına dâhil edilmesi sebebiyle gösterdiği benzerlik, hem tam hem eksik üçüncü kişi yararına sözleşme yönünden geçerli olup eksik üçüncü kişi yararına sözleşmede lehdar sözleşmeden kaynaklanan bir alacak hakkı elde etmemiş olsa bile edimden yararlandırılmaktadır.

Bununla birlikte, üçüncü kişi yararına sözleşme ile üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme arasında iki temel farklılık bulunmaktadır. Bunlardan ilki, sözleşmeden yararlandırmanın içeriğinden kaynaklanmakta olup üçüncü kişi yararına sözleşmede vaadeden edim yükümlülüklerinden en az birini lehdara ifa etmeyi taahhüt etmektedir. Üçüncü kişiyi koruyucu

---

¹¹⁵ **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 57.

¹¹⁶ **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi, s. 50-51

¹¹⁷ **Nil Karabağ Bulut**, Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme, İstanbul Üniversitesi SBE Özel Hukuk ABD Yüksek lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 29, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.

etkili sözleşmede ise üçüncü kişi sadece asıl sözleşmeden doğan koruma yükümlülüklerinin kendisine sirayetinden faydalanmaktadır.¹¹⁸

İkinci farklılık ise sözleşmelerin kuruluş aşamalarındaki taraf iradelerine ilişkin olup üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşmenin ortaya çıkması tarafların doğrudan hedeflediği bir sonuç olmayıp sıradan bir borç ilişkisi kuran taraflar arasında koruma yükümlülüklerinin şartların gerçekleşmesi dâhilinde dürüstlük kuralı gereğince kendiliğinden üçüncü kişiye sirayeti söz konusudur.¹¹⁹ Oysa üçüncü kişi yararına sözleşmede tarafların iradesi doğrudan lehdarı yararlandırmaya yönelik olarak oluşmaktadır.

2. Alacağın Devri ile Karşılaştırılması

6098 sayılı TBK 183 vd. hükümlerinde 818 sayılı BK' daki temlik tabiri terk edilmiş olup 'alacağın devri' başlığı altında 'iradi devir', 'yasal devir' ve 'yargısal devir' olmak üzere alacağın devrinin üç türü de ele alınmıştır.¹²⁰ Alacağın devri ile tam ve eksik üçüncü kişi yararına sözleşme, içerdikleri ekonomik fayda yani üçüncü kişiye yapılan kazandırmanın benzerliği bakımından birbirine benzemekte olsalar da iki kurum yapısal anlamda birbirinden tamamen farklıdır. Alacağın tipik bir devri, devreden ve devralan alacaklı arasında yapıldığı için üçüncü kişi yararına bir sözleşme niteliğinde olmayıp alacak hakkının devralana geçmesi sonucunu doğuran yazılı şekle tabi bir tasarruf işlemidir.¹²¹ Alacağın devri bir hukuki işlem olup tarafların iradesi, alacağın devredenden devralana geçmesi suretiyle borç ilişkisinin taraflarından alacaklıda bir değişim meydana getirmektedir.¹²² Hukuki işlemler bir veya birden çok kişinin hukuki bir sonuca yönelik özellikle bir hakkı veya hukuki ilişkiyi kurmaya, değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya matuf irade açıklamaları şeklinde ifade edilerek Borçlar hukukundaki irade özerkliği prensibinin içerisinde bir uygulama aracı olmaktadır. Alacağın devrinde, alacağı devralan üçüncü kişi, tam üçüncü kişi yararına sözleşmede ise lehdar, sözleşmenin tarafı olmamakla birlikte sözleşmeden doğan alacak hakkından

¹¹⁸ Çilenti Konuralp, Üçüncü Kişi, s. 51.

¹¹⁹ Çilenti Konuralp, Üçüncü Kişi, s. 52.

¹²⁰ Kocaman, Değerlendirme, s. 536.

¹²¹ Kartal, s. 110.

¹²² Kemal Dayınlarlı, Borçlar Kanununa Göre Alacağın Temliki, 5. Bası, Dayınlarlı Hukuk Yayınları, Ankara 2019, s. 73.

istifade etmekte ve diğer yandan onun karşı ediminin borçlusu olmaktadır.¹²³

Alacağın devri bir tasarruf işlemi niteliği taşımakta iken üçüncü kişi yararına sözleşme bir borç sözleşmesidir. Ayrıca alacağın devri işlemi alacaklı ve alacağı devralan üçüncü kişi arasında yapılmakta iken üçüncü kişi yararına sözleşme vaadeden ve vaadettiren arasında yapılmakta ve lehdar bu hukuki işlemin tarafı olmamaktadır. Alacak devredildiğinde eski alacaklının alacaklı sıfatı tamamen son bularak o alacak hakkı üzerinde hiçbir tasarruf yetkisine sahip olamamakta alacağına bağlı ifayı talep yetkisi de tamamen yeni alacaklıya geçmektedir. Yani artık devralan, 'alacaklı' yetkilerine sahiptir çünkü artık o alacaklı olmuştur.¹²⁴ Oysa hem eksik hem tam üçüncü kişi yararına sözleşmelerde vaadettiren alacağın lehdara ifasını talebe yetkili olmakta ve alacak geri alınabilir olduğu müddetçe kendisine ait olmayan bu alacak hakkı üzerinde istediği gibi tasarrufta bulunabilmektedir.¹²⁵

Türk Borçlar Kanunu md. 188/1 gereği borçlu devri öğrendiği sırada alacaklıya karşı sahip olduğu tüm savunmaları yeni alacaklıya karşı da ileri sürebilir iken üçüncü kişi yararına sözleşmede vaadeden yalnızca karşılık ilişkisinden doğan def'ileri lehdara karşı ileri sürebilecektir. Ayrıca TBK md. 141, vaadedenin lehdara karşı olan borcunu vaadettirenden olan alacağı ile takas edemeyeceğini düzenler ki, bunun sebebi temlik işleminin tarafı olmayan borçlunun durumunun ağırlaşmaması düşüncesinin, üçüncü kişi yararına sözleşmede taraf olan vaadeden bakımından geçerli olmamasıdır.¹²⁶ Alacağın devri ilişkisinde devreden alacak hakkını kaybetmekte, devralan ise bu hakkı 'devren kazanılmış bir hak' olarak kazanmakta olsa da tam üçüncü kişi yararına sözleşmede vaadettiren alacaklı, alacak hakkını üçüncü kişiye devretmemekle birlikte üçüncü kişi bu hakkı doğrudan kazandığından vaadeden borçludan alacağın ifasını doğrudan talep edebilmektedir.¹²⁷

---

123 **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi, s. 52.

124 **Akyol**, İfayı Talep Yetkisi, s. 77.

125 **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi, s. 53.

126 **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi, s. 53.

127 **Kılıçoğlu Yılmaz**, s. 1770.

Alacağın devri ile üçüncü kişi yararına sözleşme arasındaki en önemli fark, alacak hakkının kazanım türü olup alacağın devrinde alacağı devralanın kazanımı devren, üçüncü kişi yararına sözleşmede ise lehdarın alacak hakkını kural olarak aslen kazanmasında kendisini göstermekte olsa da sıradan bir sözleşmeye sonradan üçüncü kişi yararına bir kayıt konularak üçüncü kişi yararına sözleşme kurulduğunda bu farklılık ortadan kalkar. Bucher'e göre bu durumda üçüncü kişi yararına gerçek olmayan temlik işlemi gerçekleşmekte ve iki kurum birbirine çok yakınlaşmaktadır.¹²⁸ Fakat üçüncü kişi yararına sözleşme bu halde dahi gerçek anlamda bir alacağın devri niteliğine sahip olamayacaktır. Zira alacağın devri işlemi alacağı devreden ve devralan arasında gerçekleşmektedir.

3. Temsil ile Karşılaştırılması

Bir kimsenin, hüküm ve sonuçları başka bir kişinin hukuk alanında doğmak üzere o kişinin ad ve hesabına hukuki işlem yapma yetkisine temsil denilmektedir. Temsil yetkisi, tek taraflı ve karşı tarafa varması gerekli bir irade beyanı ile verilir ve bu bakımdan bir sözleşme niteliğini haiz olmayıp, taraflar dilerse temsil yetkisini, vekâlet yahut hizmet sözleşmesi gibi bir zemine de dayandırabilirler.¹²⁹ Üçüncü kişi yararına sözleşme ise doğrudan temsil yetkisine dayanan bir sözleşme olamaz. Zira alacaklının vaadettiren sıfatı ile üçüncü kişi adına bir hukuki işlem kurması söz konusu değildir.¹³⁰ Temsil yetkisinin kullanılması doğrudan temsilde üç köşeli bir hukuki ilişki meydana getirmemektedir.

Temsilci, yetkisini kullanarak temsil olunana temsilci sıfatıyla kazandırmada bulunduğu temsil olunan sözleşme tarafı sıfatıyla hak kazanır ve borç altına girer. Dolayısıyla, kavramsal anlamda üçüncü kişi sayılmaktadır.¹³¹ Üçüncü kişi yararına sözleşmede alacaklı sıfatını lehdar, taraf sıfatını ise vaadettiren haiz iken doğrudan temsilde sözleşmenin tarafı temsilci değil temsil olunan olup bunun bir sebebi de doğrudan temsilde temsilcinin başkası adına ve hesabına hareket etmesi, üçüncü kişi yararına sözleşmede ise vaadettirenin sözleşmeyi kurarken her zaman kendi adına hareket etmesi olduğundan, bu anlamda vaadettiren lehdarın temsilcisi sayılmayacaktır.

¹²⁸ **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi, s. 54.

¹²⁹ **Kartal**, s. 112-113.

¹³⁰ **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 59-60.

¹³¹ **Çilenti Konuralp**, Üçüncü Kişi, s. 55.

Dolaylı temsilde ise TBK md. 40/2 hükmü gereği temsilci kendi adına ve başkası hesabına hareket ettiği için kurulan sözleşmenin tarafı olur ancak bu sözleşmeden doğan alacak ve borçlar bakımından alacağın devri yahut borcun üstlenilmesi işlemlerinin gerçekleştirilmesi gerektiğinden, borçlu kural olarak üçüncü kişiye karşı değil alacaklıya (dolaylı temsilciye) karşı borç altına girmekte olup temsil olunan işlem açısından üçüncü kişi sayılsa da onun konumu lehdarinkinden çok farklıdır.¹³²

Bunun yanında, hem dolaylı hem doğrudan temsil ilişkisiyle üçüncü kişi yararına sözleşmenin geçerli olarak kurulabilmesinde gerekli şartlar bakımından çok önemli bir farklılık mevcuttur ki, temsil ilişkisinde kural olarak temsil olunanın temsilciyi yetkilendirmesi yahut temsile sonradan icazet göstermesi gerekirken üçüncü kişi yararına sözleşmede bu yararların için bir yetkilendirmeye, izne veya sözleşmeye katılıma ihtiyaç bulunmamaktadır.

4. Havale ile Karşılaştırılması

İsviçre doktrininde Gautschi, üçüncü kişinin edimi kendi adına talep edebilmesi, sözleşme karakterinde ve özellikle de üçüncü kişi yararına vekâlet karakterinde mevcuttur ifadesiyle, havalenin üçüncü kişi yararına hukuki işlemler yapmak için temsil yetkisi olduğunu belirtmektedir.¹³³ Türk hukukunda da Tunçomağ, Gautschi'nin etkisinde olarak havalede bir üçüncü kişi yararına sözleşme niteliği bulunduğunu ifade eder. Nitekim Gautschi'nin vardığı bu sonuç havaleyi Vor Art. 466.madde metninin Fransızca metnindeki 'sözleşme' (contrat) ifadesinden yola çıkarak anlamlandırması ile uyumludur.¹³⁴

Havale TBK md.555 vd. da düzenlenmiş olup, havale edenin havale edilene, havale alıcısı olan üçüncü kişiye ödemede bulunması ve üçüncü kişi olarak da havale alıcısına bu ödemeyi kabul etmesi için verdiği çifte yetki olarak belirlenmiştir.¹³⁵ Yani havale, bir sözleşme değil bir tek taraflı yetki vermedir ki yetki iki ayrı şahsa tevcih edilmekte olup kaynak

¹³² Çilenti Konuralp, Üçüncü Kişi, s. 56-57.

¹³³ Arif Burhanettin Kocaman, Türk Borçlar Hukukunda Havale, 2. Bası, Seçkin Yayınları, Ankara 2020, s. 38.

¹³⁴ Kocaman, Havale, s. 38.

¹³⁵ Kılıçoğlu Yılmaz, s. 1770; Oser/Schönenberger, Art. 466, N. 9, s. 1704; Becker, Art. 466, N. 2, s. 727; Schneider/Fick, Art. 466, N. 7, s. 896; Bilge, s. 240-241;

OR' nin 1911'deki gözden geçirilme çalışmalarında da yetki görüşü desteklenerek havalenin mahiyetinin akit olmadığı eski dönemde çoğunluğun görüşünün bulunduğu zemindi.¹³⁶ Doktrinde havalenin hukuki niteliğinin değerlendirilmesinde farklı görüşler de ortaya atılmıştır. Temelde havale- nin bir sözleşme olup olmadığı doğrultusunda ilerlemiş olan bu tartışmada bir görüşe¹³⁷ göre havalenin etkilerini göstermesi havale ödeyicisinin kabulüne bağlı olduğundan bir üçüncü kişi yararına sözleşme niteliğini haiz kabul edilir. Baskın olan diğer görüşe¹³⁸ göre ise, havale bir çifte yetki teşkil eder (Doppelermaechtigung) ve havale eden, belirli bir meblağı havale alıcısına ödemesi için havale ödeyicisine ödeme yetkisi, bu meblağın kabulü için de havale alıcısına kabz yetkisini tek taraflı bir hukuki işlemle temin eder. Havalede, havale eden, havale ödeyicisi ve havale alıcısı olmak üzere üç taraf mevcut olup bu taraflar arasında üçüncü kişi yararına sözleşmeye benzer şekilde bir üç köşeli ilişki söz konusudur. Bu yönden ele alındığında bu üç köşeli ilişkide, havale eden ve havale ödeyicisi arasında karşılık ilişkisi, havale eden ve havale alıcısı arasında değer ilişkisi ve havale ödeyicisi ve havale alıcısı arasında ise havale ilişkisi mevcuttur.¹³⁹

Havale ile tam üçüncü kişi yararına sözleşme arasında üçüncü kişinin, vaadeden borçlunun edimini kendi adına kabul etmesi/kabzetmesi yönünden benzerlik bulunsa da havale alıcısının havale ödeyicisi karşısında hiçbir talep hakkı elde edememesi yönüyle de ayrılmakta olduğunu belirtilebilir. Havale, bir eksik üçüncü kişi yararına sözleşme olarak da addedilemez çünkü havale ödeyicisi, havale alıcısına bir edimde bulunmakla yükümlü değildir. Diğer yandan vaadeden borçlu, üçüncü kişi yararına sözleşmede vaadettiren alacaklı karşısında mevcut itiraz ve def'ilerini üçüncü kişiye karşı da ileri sürebildiği halde havalede bu mümkün değildir.¹⁴⁰

Oğuzman, Borçlar, s. 16; Aksi görüş: **Gautschi**, Vorbem. Art. 466 3a, s. 487 ve BGE 73 II 46; **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 61 dn.17'den naklen.

¹³⁶ **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 61-62.

¹³⁷ **Ulmer**, s. 170; **Gautschi**, Vorbem. OR 466-471, N. 3 b; **Tunçomağ**, s. 723; **Kartal**, s. 116, dn. 160'dan naklen.

¹³⁸ **Von Tuhr**, JheringsJb, s. 17; **Akyol**, Üçüncü Şahıs, s. 61; **Özakman**, s. 261; **Kocaman**, Havale, s. 298; **Friz**, Art. 466, N. 1; **Beyeler**, Art. 466, N. 1; **Kartal**, s. 116, dn. 161'den naklen.

¹³⁹ **Kartal**, s. 116.

¹⁴⁰ **Kocaman**, Havale, s. 38.

İki ilişkinin yapısındaki tüm farklılıklara rağmen TBK md.557 hükmü gereği havale ödeyicisinin ödemeyi kabul ettiği veya havale edene borçlu olduğu için ödeme yükümlülüğünün bulunduğu banka havalesi gibi durumlarda iki kurumun somut olayda birbirinden ayırılması zorlaşmaktadır. Banka ve müşterisi arasındaki ilişkide, müşteri bankadan alacaklı olduğu için ve taraflar arasındaki bankacılık sözleşmesi gereği, banka onun belirlediği kişiye yine onun belirlediği miktar parayı ödemekle yükümlü olup bu hallerde Hassold' a göre tam üçüncü kişi yararına sözleşme değil havale söz konusu olmaktadır. Zira durum yapısal anlamda havaleye daha yakındır, banka bu durumda müşteri adına ödeme yaptığı için somut olayda banka havalesi, hukuken de havale işlemi olarak nitelendirilmelidir.¹⁴¹

5. Vekâletsiz İş Görme ile Karşılaştırılması

Henüz üçüncü kişi yararına sözleşmenin, kanuni zeminine kavuşmadığı dönemlerde gerek Fransız gerek Alman hukukunda bu müessesenin açıklanması için vekâletsiz iş görmeye başvurulmaktaydı. Vekâletsiz iş görmenin, iş sahibinin menfaatine olması veya olmaması ile onun üçüncü kişi yararına sözleşme olması farklı hususlardır. Alacaklının üçüncü kişinin vekâletsiz iş göreni sayılmasına, yararına sözleşme kurulan şahsın ret yetkisine karşın vekâletsiz iş görmede menfaati bulunan iş sahibinin masrafları ödeme konusunda bir serbestiye sahip olmaması kuralı engel olur.

Üçüncü kişi yararına sözleşmede, alacaklı ile üçüncü kişi arasında önceden mevcut bulunan '*causa*' ilişkisi vekâletsiz iş görmede bulunmamaktadır. Şöyle ki, alacaklı satım bedelinin kendisine ödenmesi yerine kredi açmak için anlaştığı üçüncü kişiye tediyasını kararlaştırırsa yapılan ödeme alacaklı bakımından '*causa credendi*' etki doğurur iken borçlu bakımından alacaklıya yapılan bir '*causa solvendi*' söz konusudur.

Vekâletsiz iş görmede, işi görenin iş sahibi yararına ve onun adına borçludan edimi talep etmesi imkânı bulunmamakta iken üçüncü şahıs yararına sözleşmede ise bunun imkân dâhilinde oluşu ise iki müessese arasındaki bir diğer farktır.¹⁴²

¹⁴¹ Çilenti Konuralp, Üçüncü Kişi, s. 61.

¹⁴² Akyol, Üçüncü Şahıs, s. 66- 67.

6. Sözleşmenin Devri ve Sözleşmeye Katılma ile Karşılaştırılması

Sözleşmenin devri ile bir borç ilişkisinin taraflarında değişiklik yapılmakta olup, TBK md. 205/ I hükmüne göre, sözleşmeyi devreden, devralan ve sözleşmede kalan taraf arasında yapılan ve devreden tarafı borç ilişkisi içerisinden tamamen çıkarmak suretiyle yerine devralanı koyan bir anlaşma niteliğini haiz üç taraflı bir hukuki işlemdir. Üçüncü kişi yararına sözleşmede ise borç ilişkisinde bir taraf değişikliği mevzu bahis edilmeyip salt üçüncü kişiye karşı bir borç altına girilmesi ve ona bir alacak hakkı tanınması durumu söz konusudur.

Türk Borçlar Kanunu md. 206/ I¹⁴³ düzenlemesinde sözleşmeye katılma hususunda, bir tarafın borç ilişkisinden çıkması gibi bir durum söz konusu olmayıp bilakis onun yanına taraf sıfatı kazanan yeni bir kişinin eklenmesi hali mevcuttur. Burada üçüncü bir kişi borç ilişkisine dâhil olmakta ve yanında katıldığı tarafın tüm hak ve borçlarına da sahip olmaktadır. Oysa üçüncü kişi yararına sözleşmede üçüncü kişi, konum itibarıyla borç ilişkisine taraf olarak dâhil olmamakta ve borçluya karşı bir borç yükümü altına girmemektedir.¹⁴⁴

SONUÇ

Sözleşmenin etkisinin prensip olarak Roma hukukundan kaynaklanan şekliyle salt onun tarafları ile sınırlı olması kuralı sözleşmeye yabancı olan kişiler yararına haklar doğmasını önlemekte olup borcun doğumu için bir hukuki bağ (iuris vinculum) aranmaktaydı. Roma ‘da sadece bir sözleşmenin üçüncü kişiler hakkında hüküm ve etki doğurması değil sözleşmelerin üçüncü kişinin yararını amaçlaması da *alteri stipulari nemo potest* kuralı ile yasaktı. Sözleşmenin nisbiliği ilkesi kapsamında sözleşmede taraflarca kararlaştırılan haklar ve borçların, yalnızca sözleşmenin tarafları arasında (inter partes) hüküm doğurması kabul edilmişti.

Roma hukukundan günümüze uzanan süreç içerisinde üçüncü kişi yararına sözleşme müessesesi üç köşeli bir borç ilişkisi olarak hukuki zeminine artık kavuşmuş olan bir borç sözleşmesidir. Bu sözleşmenin taraflarından birisi kararlaştırılan edimi üçüncü bir kişiye ifa etmeyi taahhüt etmekte olduğundan isimli, isimsiz, her tür sözleşme için artık üçüncü kişi

¹⁴³ 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu md. 206/I, “Sözleşmeye katılma, mevcut bir sözleşmeye taraflardan birinin yanında yer almak üzere, katılan ile bu sözleşmenin tarafları arasında yapılan ve katılanın, yanında yer aldığı tarafla birlikte, onun hak ve borçlarına sahip olması sonucunu doğuran bir anlaşmadır.”.

¹⁴⁴ Kartal, s. 111-112.

yararına sözleşme kurulabilmesi kabul edilmektedir. Sözleşmelerin nisbiliği genel ilkesinin bir istisnası olan TBK md.129 genel düzenlemesinin yanında TBK md.130'da sorumluluk sigortalarına ilişkin olmak üzere özel bir düzenleme de bulunmaktadır.

Üçüncü kişi yararına sözleşmede taraflar arasında aksine anlaşma yoksa alacaklının ifanın üçüncü kişiye yapılmasını talep etme hakkı bulunduğundan tam sözleşmede üçüncü kişinin alacak hakkı ile alacaklının alacak hakkı özel bir durum yaratmaktadır. Ancak bunu müteselsil alacaklılık olarak anlamamak gerekir. Alacaklının alacak hakkı fer'i niteliktedir zira alacaklının ifanın kendisine değil üçüncü kişiye yapılmasını talep hakkı vardır.

Üçlü ilişki dolayısıyla sözleşmeye taraf olmayan üçüncü kişi üzerinde hükümlerini doğuran sözleşmeler üçüncü kişinin yalnızca yararına olacak şekilde yani üçüncü kişiyi borç altına sokmayacak şekilde düzenlenebilirler. Eksik üçüncü kişi yararına sözleşme ve çalışmamızın konusunu oluşturan tam üçüncü kişi yararına sözleşme olmak üzere üçüncü kişiye ifayı talep yetkisi verip vermemesine göre ikili bir ayrıma tabi tutulan bu müessese detaylıca Alman hukukunda inceleme alanı bulmuştur.

TBK md.129'un temel norm olarak düzenlediği genel bir kavram olarak tam üçüncü kişi yararına sözleşmenin bu genel yapısı onun dogmatik yapısının bir bütün olarak gelişmesini de engellemiştir. Genel norm olma karakterinden mütevellit hukuki sorunlar karşısındaki yetersizliği doktrin tarafından genel hükümle ve diğer üçlü borç ilişkilerinin kıyasen uygulanması suretiyle doldurulmaktadır. Bu sebeple de sözleşmenin kuruluşunda ve sıhhatinde, tarafların ehliyet durumlarının değerlendirilmesinde ve içerdiği edim yükümlülüğünün türünde tüm sözleşmelere uygulanabilecek genel hükümlerin uygulanması isabetli görülmektedir. Bu noktada sözleşmenin tarafı olmayan lehdarın, sözleşmenin kuruluşu sırasında hak ve fiil ehliyetlerine sahip olmasının koşul olarak belirlenmemiş olması da öğretinin ulaştığı yerinde çözümlerdendir. Tam üçüncü kişi yararına sözleşmelerde lehdar, alacak hakkını aslen ve kendiliğinden kazanmakta olduğundan vaadettirenin uhdesinden lehdara bir devir söz konusu değildir.

Türk Borçlar Kanunu md. 130, üçüncü kişi yararına ayrı bir sözleşme türü düzenlememiş olup sadece işçi yararına yapılan sorumluluk sigortalarının hukuki sonuçlarına ilişkin bir kural getirmiş olduğundan, ilk olarak söz konusu düzenlemenin bir yorum kuralı olduğunu ifade etmek gerekir. Hükmün lafzından emredici olup olmadığı netleştirilemese de koruma amacına binaen TBK md. 130 'un emredici bir hüküm olduğunu da belirtmek gerekir. Ancak buradaki emredicilik ifadesinden burada zorunlu bir

sigortanın düzenlendiği anlamı da çıkartılmamalıdır. Genel düzenlemenin haricinde kanun koyucunun özel olarak düzenlemiş olduğu üçüncü kişi yararına sözleşme türlerine ait hükümlerin TBK md. 129 genel düzenlemesinden sapma göstermesi olağan olup hayat sigortası, hastalık sigortası, kaza sigortası, işçinin yararına yapılan sorumluluk sigortası ve taşıma sözleşmelerinde olduğu gibi gerektiğinde özel sözleşme hükümlerinin uygulanması bu müessesenin işlerliğinin zorunlu bir sonucudur.

KAYNAKÇA

- Akipek**, Şebnem/**Küçükgüngör**, Erkan. Sözleşmeler Rehberi. 2. Bası, Yetkin Yayınevi, Ankara 2002.
- Akyol**, Şener. Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme. Vedat Kitapçılık Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 2008. (Üçüncü Şahıs)
- Akyol**, Şener. Üçüncü Şahsın İfayı Kendi Adına Talep Yetkisi. Vedat Yayıncılık, İstanbul 2007. (İfayı Talep Yetkisi)
- Aslan**, Yavuz Can. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme. 1. Bası, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2020.
- Aydınlı**, İbrahim. “Borç İlişkisinin Nisbiklik Özelliğine Getirilen İstisnalar Işığında İş Hukukunda İşçi-İşveren İlişkilerinin Değerlendirilmesi”. Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi. 2008/1(16).
- Çilenti Konuralp**, Ayşen. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme. 1. Bası, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2020. (Üçüncü Kişi)
- Çilenti Konuralp**, Ayşen. “Türk Hukukunda Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme ve Hukuki Niteliği Konusunda Bir Değerlendirme”, TBB Dergisi. S. 146, Y. 2020, s. 158, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2020-146-1896>. (Değerlendirme).
- Dayınlarlı**, Kemal. Borçlar Kanununa Göre Alacağı Temlik. Dayınlarlı Hukuk Yayınları, Ankara 2019.
- Dinç**, Mutlu. Türk Ticaret Kanunu Gerekçeli – Karşılaştırmalı. Seçkin Yayınları, Ankara 2017.
- Eren**, Fikret. Borçlar Hukuku Genel Hükümler. 25. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2020. (Genel Hükümler)
- Eren**, Fikret. Borçlar Hukuku Özel Hükümler. 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2020. (Özel Hükümler)
- Karabağ** Bulut, Nil. Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme. İstanbul Üniversitesi SBE Özel Hukuk ABD Yüksek lisans Tezi, İstanbul 2007, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Kartal**, Dilşah Buşra. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme. 1. Baskı, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2021.
- Kılıçoğlu Yılmaz**, Kumru. Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme. Cevdet Yavuz’a Armağan, s. 1761, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/372513>).
- Kocabaş**, Gediz. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmede Yararlananın Edimi Ret Hakkı. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Cevdet Yavuz'a Armağan Özel Sayısı). İstanbul 2016, C. 22, s. 1798. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/372537>).

Kocaman, Arif Burhanettin. Yeni Türk Borçlar Kanunu'nun Üçlü İlişkiler Konusundaki Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme. Ankara Barosu Yayınları, Erzurumluoğlu Armağanı, Ankara 2012. (<http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/2012yayin/2011sonrasikitap/erzurumluoglu-armagani.pdf>). (Değerlendirme)

Kocaman, Arif Burhanettin. Türk Borçlar Hukukunda Havale. 2. Bası, Seçkin Yayınları, Ankara 2020. (Havale)

Kocayusufpaşaoğlu, Necip. Borçlar Hukuku Genel Bölüm Birinci Cilt. Filiz Kitabevi, 4. Basıdan 7. Tıpkı Bası, İstanbul 2017.

Koç, Nevzat/**Ulusoy**, Erol/**Akipek**, Şebnem. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ve Yürürlük Kanunu. 1. Baskı, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2012.

Oğuzman, M. Kemal/**Öz**, M. Turgut. Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt- 1-2. 12. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2015.

Olgaç, Senai. Emsal İçtihatlarla Türk Borçlar Kanunu. Olgaç Matbaası, Ankara 1976.

Serozan, Rona. Borçlar Hukuku Genel Bölüm Üçüncü Cilt. Filiz Yayıncılık, İstanbul 2014.

Şenyüz, Doğan. Borçlar Hukuku Genel ve Özel Hükümler. Ekin Yayınları, 9. baskı, Bursa 2018.

von Tuhr, Andreas. Borçlar Hukuku Cilt 1-2. Çev. Cevat Edege, Olgaç Matbaası, Ankara 1983.

Turan Başara, Gamze. "Türk Borçlar Kanunuyla Getirilen Yeni Bir Müessesese: Borca Katılma". AÜHFD. C. 63, S. 2, Y. 2014, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/622839>).